№ 46 ՇԱԲԱԹ, 5 ՄԱՐՏԻ 1911 ՇԱԲԱԹ, 5 ՄԱՐՏԻ № 46

ԵՐԵՍՈՒՆԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի, կէս տարվանը 6 րուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція „Мшакъ" Сергіевская ул., № 5.
Tiflis, Rèdaction „Mschak"

Խմբագրատան տէլէֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առ[illegible]ան 10—2 (բացի կիրակի և տօն[illegible]երից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզւով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.

Տպարանի տէլէֆօն № 67.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄՇԱԿ
(39-ՐԴ ՏԱՐԻ)
Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція „МШАКЪ".
TIFLIS, Rédaction du journal „MSHAK".
Կովկասից դուրս գտնվող անձերի և հիմնարկութիւնների յայտարարութիւնները բացառապէս ընդունվում են՝ Մոսկվայում—Центральная Контора Объявленій Торговъ. Дома Л. и Э. Метцль и К-о, Мясницкая, д. Сытова, և նրա բաժանմունքներում—Պետերբուրգում՝ Морская, 11, Վարշավայում՝ Маршальковская, 130, Պարիզում՝ 8 Площадь Биржи.
ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Մարտի 1-ից մինչեւ տարվայ վերջը 9 րուբլի:
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցէն եւ 40 կ. նամականիշ։

Շաբաթ, մարտի 5-ին, երեկ. ժամը 7-ին
ԵՇԱՆԱԿՎԱԾ Է
ՀԱՅՈՑ ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵԱՆ
ՏԱՐԵԿԱՆ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ
Նոյն Ընկերութեան դահլիճում, Վելիամինովսկայա փողոց, № 14, բն. 1.
Զբաղման առարկաներն են.
1) Ընտրութիւն նորին պայծառափայլութիւն կոմսուհի Պ. Ուվարովայի, Մոսկվայի Կայսերական Հնագիտական Ընկերութեան նախագահի, Ընկեր. պատւաւոր անդամ։
2) Զեկուցում Ընկերութեան 1910 թ. գործունէութեան և հաշիւների մասին։
3) Քննութիւն 1911 թւի նախահաշւի։
4) Ընտրութիւն խորհրդի 3, խմբագրական մասնաժողովի 3 և վերստուգիչ մասնաժողովի 3 անդամների։
աո. 200. 1—1

ԹԵՄԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒՉՆԵՐԻ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԸ

Մենք ստանում ենք շարունակ գանգատներ, տրտունջներ ամեն կողմից, թէ մեր գաւառներում, մանաւանդ խուլ անկիւններում, հայոց ծխական դպրոցները սաստիկ աննախանձելի վիճակի մէջ են, անկարող են բարգաւաճելու, առաջադիմելու, որովհետև նրանց ուսումնական, կրթական մասը ղեկավարելու համար չը կան թեմական տեսուչներ, այլ շատ տեղ ղեկավարող հանդիսանում են տգէտ հոգաբարձուներ։

Հայ դպրոցական գործին մի ժամանակ շատ մօտ կանգնած մի գործիչ ահա ինչ է գրում մեզ. «Եթէ իմանաք, թէ Գանձակի վիճակի գիւղերում մեր դպրոցները ինչ ողբալի վիճակի մէջ են գտնվում, ձեր սրտից արիւն կը կաթէ, աչքերից արտասուք։ Մեր դպրոցները երբեք այնպիսի խայտառակ դրութեան մէջ չեն եղել, ինչպէս այժմ է։ Ամեն գործ ժողովրդականացնելու գաղափարը մեր օրերում այբուբենը հասկացողի համար ևս ցանկալի է, բայց չը պէտք է յօնքը շինելու տեղ՝ աչքն էլ փչացնել։ Անշուշտ հնումն, Գէորգ կաթողիկոսի օրով, մեր դպրոցների բարգաւաճումը մեծապէս պարտական ենք հոգաբարձական ինստիտուտին, սակայն այդ ինստիտուտի հետ միասին եղել է և մի այլ կարևոր ինստիտուտ — թեմական տեսուչների ինստիտուտը—և հոգաբարձութեան կողքին միշտ կանգնած է եղել գործին հմուտ թեմական տեսուչը, որ կարողացել է ղեկավարել դպրոցների ուսումնական մասը և պահել նրանց իրանց կոչման բարձրութեան վրա։ Իսկ այժմ, մեր դպրոցների վերաբացումից յետոյ, ինչ ենք արել մենք. վերացրել ենք թեմական տեսուչներին, և դպրոցների ուսումնական մասի ղեկավարութիւնն ևս անցել է հոգաբարձուների ձեռքը, որոնք գիւղերում, լինելով տգէտ և անուսում մարդիկ, հակառակ նոյնիսկ իրանց ցանկութեան, փչասում են գործին»։

Այս գանգատը, տրտունջը նոր չէ. ամեն ժամանակ և ամեն բողէ գանգատվում են, որ թեմական տեսուչներ չունենալու պատճառով դպրոցները շատ աննախանձելի կերպարանք են ստացել։ Դեռ քաղաքներում, ուր հոգաբարձուներ ընտրվում են փոքր ի շատէ ինտելիգենտ մարդիկ, դպրոցը առաւել կամ նուազ աջողութեամբ կարողանում էր իր գործը առաջ տանել, թէև քաղաքներում ևս անհրաժեշտ է մանկավարժական հմտութիւն ունեցող ղեկավարներ, բայց գիւղերում, խուլ վայրերում, առանց մանկավարժ թեմական տեսուչների՝ ուսման գործը սաստիկ փչասվում է։

Հնարաւոր է միթէ, որ Թիֆլիսի պէս թեմը չունենայ թեմական տեսուչ։ Այդ պաշտօնը նոր ստեղծելու չէ, հետևաբար նա չէ կարող հանդիպել որևէ դժուարութիւնների, քանի որ թեմական տեսուչները գոյութիւն են ունեցել դեռ Գէորգ IV կաթողիկոսի օրով։

Միայն Երևանի թեմն է, որ, սկսած անցեալ տարվանից, ունի թեմական տեսուչներ, և մենք տեսնում ենք մեր ստացած թղթակցութիւններից, թէ թեմական տեսուչների ներկայութիւնը զարկ է տալիս դպրոցական գործին, և նրանք հանդիսանալով աջակից գիւղերում անուսում հոգաբարձուներին՝ կարողանում են ուղղել նրանց գործունէութիւնը։

Բոլոր մեր միջնակարգ դպրոցներում հոգաբարձութիւնները հանդիսանում են գլխաւորապէս ղեկավար տընտեսական մասի, իբրև ներկայացուցիչներ ժողովրդի. ի հարկէ, նրանք ահագին ազդեցութիւն են ունենում և դպրոցների բարոյական-հոգևոր կողմի վրա, եթէ կրթված, ինտելիգենտ անձինք են. բայց այնու ամենայնիւ բուն կրթական, դաստիարակչական գործը վարում են տեսուչը և մանկավարժական ժողովները։ Գաւառներում, գիւղերում՝ ուսուցիչը, որ յաճախ միայնակ է լինում, անկարող է ղեկավարել միայնակ կրթական գործը, մանաւանդ եթէ նա նորաւարտ է, եթէ չունենայ ղեկավար և առաջնորդ յանձին թեմական տեսչի։

Թեմական տեսչի ինստիտուտը լրացումն է հոգաբարձական կամ ժողովրդական ներկայացուցչութեան ինստիտուտի։

Զուր են թեմական տեսուչների խնդիրը կապում թեմական խորհուրդների հետ։ Եթէ թեմական խորհուրդների հաստատութիւնը հանդիպում է դժուարութիւնների և առարկութիւնների, թեմական տեսուչների հաստատութիւնը, իբրև վաղեմի և արդէն նուիրագործված, ամենքից ճանաչված մի ինստիտուտ, չէ կարող որևէ արգելքի հանդիպել։

Անհրաժեշտ է վերականգնել այդ պաշտօնը այնտեղ, ուր այժմ չը կայ։

Հ. Առաքելեան

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

3 մարտի

Պետերբուրգ.—Սենատի 200-ամեակի առիթով Ձմերային Պալատում կայացաւ Բարձրագոյն ճաշ, որին ներկայ էին Կայսրը, Օգոստափառ սենատորներ, Մեծ Իշխաններ Կոնստանտին Կոնստանտինովիչ, Անդրէյ Վլադիմիրովիչ, պրինց Ալեքսանդր Օլդենբուրգսկի, և սենատորներ, մինիստրները Ստոլիպինի հետ, Պալատի առաջին պաշտօնեաները, պետական շքախմբի անձինք։ Ճաշին Կայսրը բարեհաճեց առաջարկել հետևեալ բաժակաճառը.

«Ես ուրախ եմ այսօր ընդունել ձեզ Ինձ մօտ: Ինձ համար ուրախալի էր երէկ տօնել ձեզ հետ միասին կառավարիչ սենատի գոյութեան 200-ամեակի նշանաւոր օրը: Կրկին խմում եմ նրա բարգաւաճման եւ ձեր առողջութեան համար, պարոն սենատորներ»:

Ճաշից յետոյ Կայսրը հաճեց ողորմածաբար խօսակցել իր հիւրերի հետ։

Ճանապար. հաղորդակցութեան մինիստրը Դումային ներկայացրեց օրինագիծ՝ պետական հաշւով սև-ծովեան երկաթուղի կառուցանելու մասին։ Մինիստրը խնդրում է հերթից դուրս քննել այդ օրինագիծը։ Առաջաբանութեան մէջ ասված է. «Վերջին ժամանակներս Միջինասիայի Արևելքում քաղաքական կեանքի պայմանների փոփոխութիւնները անհրաժեշտութիւն են առեղծում, մեր կովկասեան սահմանը ըստ հարկի պաշտպանելու նպատակով, պատշաճ կերպով ուժեղացնել երկաթուղիների հաղորդակցութիւնը առաջաւոր Կովկասի և Անդրկովկասի միջև։ 1912 թւին մտադրութիւն կայ գարգացնել սև-ծովեան ճանապարհի աշխատանքները»։

—

Պետերբուրգ.—Սազօնովը գիշերն անցրեց հանգիստ։ Տաքութիւնը 37, զարկերակը 90, շնչառութիւնը 28։

Թոքի բորբոքումը կարծես մօտ է բուժման։ Ընդհանուր դրութիւնը բաւարար է։ Տաքութիւնը ցերեկով 38,2 էր, զարկերակը՝ 100, սիրտը գործում է բաւարար։

Պետական պաշտպանութեան մասնաժողովը ընդունեց զինւորական մինիստրութեան գաղտնի օրինագիծը՝ բաց թողնելու 9 միլիօն պետութեան ցամաքային պաշտպանութիւնը ուժեղացնելու համար։

—

Լոնդոն.—Համայնքների պալատ։ Պատասխանելով հարցապնդման, Գրէյը յայտնեց, որ, ի նկատի ունենալով Բաղդադի երկաթուղու վերաբերմամբ Թիւրքիայի արած առաջարկութիւնների վստահելի բնաւորութիւնը, նա նրանց մասին ոչինչ չէ կարող ասել։ Ամերիկայի բանակցութիւնները դեռ չեն ըսկսվել միջնորդ դատարանի մասին։ Բանակցութիւնները կը սկսվեն Տաֆտի համապատասխան առաջարկութիւնները քննվելուց յետոյ։ Եապոնիային այդ մասին արդէն տեղեկութիւն է տրված։

—

Ադդիս-Աբէբա.—Ռաս-Ատեսամի անբուժելի հիւանդութեան պատճառով, հարց բարձրացաւ պետական խնամակալութիւնը ուրիշին յանձնելու մասին։ Ղեկավար շրջաններում երկպառակութիւններ են։ Ուժեղ ագիտացիա են մղում գահընկէց արված Տախտի կողմնակիցները Մենելիքի ազգական Զարտայէին նէգուս հռչակելու համար։ Հնարաւոր է, որ անկարգութիւններ ծագեն։ Օտարազգիներին առ այժմ վտանգ չէ սպառնում։

—

Փէզ.—Բերբէրների շարժումը տարածվում է։ Փետրվարի 28-ին ապստամբները երևացին Ֆէզից 2 մղոն հեռաւորութեան վրա, բայց յետ մղվեցին սուլթանի զօրքերից, որոնք կորցրին երեք սպանվածներ։

—

Կալկաթա.—Կառավարութիւնը օրէնսդրական խորհրդին օրինագիծ ներկայացրեց, որով թոյլ է տրվում քննել քաղաքական հարցեր ժողովների մէջ, եթէ դա չէ խախտում կարգ ու կանոնը, և որով սահմանափակվում է տեղական հսկիչ մարմինների իրաւասութիւնը։

—

Մէկսիկա.—Կոնգրէսի մշտական մասնաժողովն ընդունեց կէս տարով սահմանադիր երաշխաւորութիւնները վերացնելու օրինագիծը։

—

Բերլին.—Րէյխստագում, ներքին գործերի մինիստրութեան նախահաշւի քննութեան ժամանակ Դելբրիւկը յայտնեց, որ անհրաժեշտ չէ գտնում կազմել առանձին պետական հաստատութիւն օդագնացութեան գործը տանելու համար, սակայն կարծում է, որ մասնաւոր մարդիկ և իշխանութիւնները ամեն հնարաւոր բանը պէտք է անեն, որպէսզի Գերմանիան այդ գործում յետ չը մնայ օտարազգի պետութիւններից։

—

Բէլգրադ.—Սերբիական նախկին դեսպան Սիմիչի հանդիսաւոր թաղմանը ներկայ էին Թագաւորը, գահաժառանգները, մինիստրները։ Սկուպշչինան ի նշան սգի նիստը ընդհատեց։

ՌՈՒՍ-ՉԻՆԱԿԱՆ ՄԻՋԱԴԵՊԸ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

3 մարտի

Լոնդոն.—«Standard»-ը գրում է. «Չինաստանի դանդաղումները և հնարագիտութիւնները աւելի բացատրվում են տգիտութեամբ, քան բարեխղճութեան բացակայութեամբ։ Անգլիան չէ ցանկանում տեսնել Չինաստանին թուլացած և ստորացած, և յոյս ունի, որ Չինաստանը գործելու է Ռուսաստանի վերաբերութեամբ բացարձակօրէն»։

«Times»-ը գրում է. «Լուրեր տարածվեցին, թէ Եապոնիան տեղեկութիւն ունէր Ռուսաստանի մտադրութիւնների մասին Չինաստանի վերաբերութեամբ, որ նա ընդ սմին նկատի ունէր սեփական օգուտները։ Ի հարկէ, այս ամենը հեռու է ճշմարտութիւնից։ Յոյս ունենք, որ Ռուսաստանը գործը Չինաստանի հետ ծայրայեղութեան չի հասցնի, միայն, ի հարկէ, բացի ամենալուրջ հիմունքներից»։

—

Տօկիօ.—Ղեկավար եապօնական լրագիրները Չինաստանի վարմունքը գտնում են անհետևողական. հարցի խաղաղ լուծումը կախված է բացառապէս Պեկինի կառավարութեան խելացիութիւնից։

Եապօնական արտաքին գործերի մինիստրութեան մէջ խորհրդակցութիւններ են տեղի ունենում Պեկինի եապօնական դեսպան Իջուինի ներկայութեամբ։

—

Պեկին.—Թէև այստեղ այն կարծիքն է տարածված, թէ չինական կառավարութիւնը կը գիջէ Ռուսաստանի բոլոր պահանջներին, սակայն շատ լրագիրներ շարունակում են արտայայտվել յօգուտ հաստատ քաղաքականութեան հետևելու անհրաժեշտութեան. այդ լրագիրների կարծիքով՝ չը պէտք է հաւատալ ռուսական սպառնալիքների լուրջ բնաւորութեան։ «Գոմինդուէնբաո» լրագիրը մերկացումներ է տպում Եապոնիայի միջամտութեան և նրա՝ ռուսներին աջակցելու մասին։ Այս հանգամանքը աւելի է գրգռում Ռուսաստանի դէմ։

—

Լոնդոն.—Րէյտէրին հաղորդում են Պեկինից. «Կառավարութիւնը յայտնում է, որ նա պատրաստ է համաձայնել հիւպատոսութիւնների հաստատութեանը, անկախ՝ մաքսային հարցը կանոնաւորելուց, որը կը քննվի առանձին, նաև սահմանափակել մօնօպօլիաների աններպատ տպաւորութիւնը։ Ազգայնականութիւնը սկսում է դժգոհութիւն ցոյց տալ երկրի արտաքին քաղաքականութեան առիթով։ Գաւառական խորհուրդները յամառութեամբ պահանջում են գումարել պետական ժողով։ Իւանշիկայի կողմնակիցները միջնորդում են վերադարձնել նրան»։

—

(Լրագիրներից)

«Новое Время»-ի ասելով, չինական վերջին նօտային ռուսաց կառավարութեան կողմից հետևեց վճռական պատասխան։ Կառավարութիւնը վճռել է ստանալ իր պահանջների գոհացումն բոլոր միջոցներով։ Առաջին հերթին դրված է Կուլջիի գրաւումը։

Վերջին միջադէպի առիթով չինացիները աշխատում են բօյկօտի ենթարկել ռուսական ապրանքները։ Խարբինում նրանք այլևս պայմաններ չեն կապում ռուս վաճառականների հետ և հրաժարվում են քաղաքային ինքնավարութեան ընտրութիւններից։

Չինաստանի դժուարութիւններից աշխատում է օգտվել Եապոնիան, որը, լրագիրների ասելով, մտադիր է գրաւել Հարաւային Մանջուրիան։

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ՅՈՒԶՄՈՒՆՔՆԵՐ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

3 մարտի

Պետերբուրգ.—Համալսարանում հանգիստ է։ 151 դասախօսութիւններից կայացան 70-ը։ Համալսարան այցելող ուսանողների թիւը 1020 է։

Պօլիտեխնիկական ինստիտուտի խորհուրդը որոշեց առաջարկել ուսանողներին ուսման տարվայ վերջը տալ բոլոր պահանջվող քննութիւնները։

Կանանց բարձր դասընթացքներում կայացան 27 դասախօսութիւններ. ունկնդրուհիների թիւը աւելանում է։ Կանանց բժշկական ինստիտուտում պարապմունքներ չեղան։

Տեխնօլօգիական, լեռնային, ճան. հաղորդակցութեան, անտառային, պօլիտեխնիկական ինստիտուտներում դասախօսութիւնների մեծ մասը կայացաւ։

—

Սմօլենսկ.—Պօլիտեխնիկումում պարապմունքներն ընթանում են անկանոն. դասախօսութիւններ լսողների թիւը 50-ից չէ անցնում։ Պարապող երկու ճեմարանականների վերարկուները կտրել են։

Իւրիէվ.—Համալսարանում պարապմունքների նորմալ ընթացքը վերսկսվեց։ Ոստիկանութիւնը դուրս բերվեց շէնութիւններից։

—

Կիէվ.—Բոլոր դասախօսութիւնները կայացան։

ԺԱՆՏԱԽՏ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

3 մարտի

Օդեսսա.—Սանիտարական-գործադիր մասնաժողովի նիստում որոշվեց երկրորդ անգամ միջնորդել՝ յատկացնելու մի միլիօն րուբլի ժանտախտի դէմ կռւելու համար, կազմել մասնաժողով միջոցներ մշակելու Եգիպտոսից և Չինաստանից ժանտախտի մուտքը խափանելու համար։

Խարբին.—Մեռնողներ չեղան։

Բերլին. — Աֆրիկայում, Մուանզէում, Վիկտօրիա լճի վրա ժանտախտից մեռել են 4 հոգի։

ՀԱՅՈՑ ՀՈՂԱՅԻՆ ԽՆԴԻՐԸ ԹԻՒՐՔԻԱՅՈՒՄ

Հողային խնդիրը Թիւրքիայում հայ գիւղացիների համար օրվայ հրատապ հարցն է։ Ահա թէ ինչ տեսակ լուծումն է առաջարկում Կ. Պոլսի «Օսմանիշէր Լօյդ» գերմանական թերթը, ինչպէս տպված է «Ժամանակ» թերթի մէջ.

«Էրզրումի, Վանի և Մուշի մէջ հայոց հողային խնդիրը բաւական երկար ատենէ ի վեր կը զբաղեցնէ կառավարութիւնը, մամուլը և հանրային կարծիքը։ Խնդիրը ծագում առած է այն թուականէն, ուր հայերը նախորդ ըէժիմին թոյլատրած հալածանքներուն առարկայ էին։ Բազմաթիւ հայեր այն ատեն ապաստանեցան արտասահման և մանաւանդ Ռուսաստան։ Անոնցմէ ոմանք յաջողեցան իրենց ստացուածքը ծախել դրացի մահմեդականներու։ Քիւրդերը տէր եղան այդ հողերուն, ծառեր տնկեցին, տուներ շինեցին, բնաւ մտքէ չանցնելով թէ առաջին սեփականատէրերը կրնան օր մը վերադառնալ։ Նոր տէրերէն շատեր իրենց անուան արձանագրել տուին իրենց գրաւած հողերը և թափու հանել տուին։ Նոյն իսկ պատահեցաւ, որ փախստականներուն իրենց ծննդավայրին մէջ թողուցած ընտանիքները պարտաւորուեին իրենցմէ յափշտակուած այդ հողերուն տուրքերը վճարել։ Երբ 1908 թ. յուլիսէն ետք՝ փախստական հայերը խմբովին դարձան, կառավարութիւնը խիստ փափուկ խնդրի մը առջև գտնուեցաւ։ Վանդի հարկ էր բոլոր ույժով դարմանել անիրաւութիւն մը, զոր նախորդ ըէժիմը գործած կամ թոյլատրած էր, և նոր կառավարութեան ամենէն մեծ փառքերէն մէկը այն եղաւ, որ ճանչցաւ այս պարտականութիւնը և սկսաւ գործադրել զայն։ Հայ սեփականատէրերը երկու դասակարգի կը բաժնուին. անոնք՝ որ շահագործման առարկայ եղած են և անոնք՝ որ կեղծ վաճառումով մը ձեռքէ հանած են իրենց ստացուածքը։ Կառավարութիւնը կուզէ հաշտեցնել հին և նոր սեփականատէրերու շահերը։ Օսմ. օրէնքը չընդունիր, որ նոր սեփականատէրերուն ձեռք գտնուած թափուները չեղեալ նկատուին։ Հետևապէս կառավարութիւնը, երկու կողմի փոխադարձ իրաւունքները քննելէ ետք, մտադիր է առաջարկել նոր տէրերուն, որ այս հողերը թողուն դրամական հատուցումի մը փոխարէն, իսկ եթէ անոնք մերժեն, զրկուած հայերուն պիտի տրուին ուրիշ հողեր, որոնց գնումին համար մեծ գումար մը պիտի տրամադրուի։ Իսկ կեղծ վաճառումով կամ չնչին գումարի մը փոխարէն իրենց ստացուածքը ձեռքէ հանող հայերը իրենց հողին արժէքին հաւասար գումար մը պիտի ստանան։ Բայց որովհետև վաճառումը օրինական ձևակերպութիւններով եղած է, հետևապէս ըստ օրէնի կարելի չէ ստիպել մահմեդական սեփականատէրերը, որ ոևէ գումար վճարեն։ Հոս ալ ուրեմն հարկ պիտի ըլլայ նոր հողեր բաժնելով՝ հին սեփականատէրերուն վնասը տուժելու միջոցին դիմել։ Կառավարութիւնը բացարձակ արդարութեամբ կը շարժի։ Ոչ ոք կրնար պահանջել իրմէ, որ նոր սեփականատէրերուն կալուածագիրները չճանչնայ, վասնզի եթէ առանց բան մը ընէ, օրէնքը չճանչցած պիտի ըլլայ։ Սակայն բաւական հայեր կան, որոնք ուրիշ բան չեն ուզեր, բայց եթէ իրենց ստացուածքը և նոր սեփականատէրերու արտաքսումը, դրամական հատուցումով կամ ոչ։ Այս խնդրին լուծումը շատ դժուար ըլլալով, և կառավարութիւնը օրէնքի հակառակ բան մը չկրնալով ընել, անոր ցոյց

տուած արդարութեան զգացումը պէտք է գնահատուի նաև հայերէն։ Անկարելի է ժխտել կամ զանց ընել քիւրդ ժողովուրդին իրաւունքը, որ կրնայ գրկանք մը նկատել իր վտարումը յիշեալ հողերէն, իր ձեռք ունեցած Թուղթերուն հակառակ»։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՆՐ ՎԱՐԿԻ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԳԻՒՂԵՐՈՒՄ

II*)

Մեծ-Ղարաքիլիսա, 24 փետրվարի

Մեր գիւղացիութեան գոյութիւնը պաշտպանող մայր-հողը, դարաւոր անխնայ շահագործութիւնից ուժասպառ եղած, այսօր դադարել է իր փայփայած զաւակներին կերակրելուց։ Այդպիսով նահապետական հողագործութիւնը բացարձակապէս կորցրել է իր նախկին բացառիկ նշանակութիւնը։

Գիւղատնտեսական այդ խոշոր արդիւնաւէտ ճիւղը ներկայումս հոգեվարքի մէջ է, և եթէ ծանր պայմանները չը փոխվեն, կարող է մօտիկ ապագայում ընդմիշտ չքանալ գիւղի տնտեսական կեանքից։

Մինչև օրս գիւղացիութեան թշուառ գոյութիւնը քարշ տուող այդ հսկայական սիւնը հիմքից խախտվելով սպառնում է կործանվել՝ իր փլատակների տակ ծածկելով գիւղի սովատանջ մասսային։

Գիւղացիական հին, մահվան դատապարտված տնտեսութեան կողքին, անգիտակցաբար տարերային ույժով, զարգանում են բացխոնալ գիւղատնտեսութեան ճիւղերը, որոնք պահանջում են գիւղացուց նիւթական միջոցներ և գիտութեան բաւականաչափ պաշար։

Այս վերջին տարիների ընթացքում, չը նայած տնտեսական ընդհանուր սուր տագնապին, հայ գիւղը իր յետամնաց բնակիչներով նկատելի փոփոխութեան է ենթարկվել։

Նորամուծութիւններին երդուեալ հակառակորդ շինականը կամայ-ակամայ ստիպված է առաջադիմական քայլեր անել, մի քիչ իրան «թափ տալ» և հաշտվել նորամուտ թարմ հոսանքների հետ։

Հայ գիւղացին աստիճանաբար դէն է շպրտում անդրջրհեղեղեան փտած, անպէտք ձևերը։

Երևան են գալիս գիւղատնտեսական այլ ճիւղեր, օրինակ՝ կաթնատնտեսութիւնը, պարտիզպանութիւնը, մեղուապահութիւնը և այլն։

Այդ են պահանջում ժամանակը և տնտեսական անխուսափելի օրէնքները. հակառակ գնալ դրանց՝ նշանակում է մատնվել անանկութեան և կուլ գնալ գոյութեան անողոք կռւում։

Գիւղացին իր տնտեսութիւնը կենդանացնելու և խելացի հիմքերի վրա դնելու համար ներկայումս մեծ կարիք ունի կազմակերպված զգալի օգնութեան։

Այդ գործին խոշոր չափով կարող են նպաստել գիւղատնտեսական ընկ. և մանաւանդ գիւղական բանկը։

Մանր վարկը՝ գիւղատնտեսութիւնը բարձրացնելու գործում իր անգնահատելի դերն ունի։

Մի յայտնի տնտեսագէտ գիւղատնտ. ընկ. մասին խօսելով նկատում է. «Ոչ մի տեղ ընկերակցութիւնները այնքան թոյլ զարգացած չեն, որքան գիւղացիութեան շրջանում. կեանքի ու աշխատանքի պայմանները գիւղացիներին միմեանցից բաժանել են, սահմանափակել նրանց հօրիզօնը, զըրկել ազատ ժամանակից, որը անհրաժեշտ է այդ հաստատութիւնները ղեկավարելու համար։ Մանաւանդ այն պետութիւններում, ուր բիւրօկրատիան և ճնշումը սպանում են նախաձեռնութեան ոգին»։

Ճիշդ է, մեր գիւղացիութիւնն էլ վերոյիշեալ պատճառներով կարող է սկզբում իր անտարբերութեամբ այդ հիմնարկութիւնների տարածմանը, նոյնիսկ անգիտակցաբար խոչընդոտ հանդիսանալ, բայց և այնպէս յաղթութիւնը անպայման փառաւոր է լինելու։ Գոնէ այդ է ապացուցանում լուսաւորված գիւղացիութեան մօտիկ անցեալը։

Գերմանիայում 1871 թւին կային միմիայն 100 գիւղական բանկեր, 1891 թւին՝ 2134, իսկ մինչև 1896 թ. հասաւ 6391 վարկատու հաստատութիւնների։

Մի թիւ, որը մենք ներկայումս երազել անգամ չենք համարձակվում։

Գաւառական և գիւղական ինտելիգենցիան պէտք է անպայման ոչ մի ջանք չը խնայի նպաստելու գիւղական բանկերի տարածման և ամրապնդման համակրելի գործին, եթէ իսկապէս ցանկանում է, որ մեր գիւղերն էլ օր առաջ տնտեսապէս և կուլտուրապէս բարեփոխվեն։

Փոխադարձ օգնութեան սկզբունքը արմատապէս կը յեղաշրջէ գիւղական աշխարհը։

Մանաւանդ ներկայումս կառավարութիւնը մեծ նշանակութիւն է տալիս մանր վարկի հաստատութիւններին և դրանց համար յատկացրել է մի խոշոր գումար, որից անխտիր կարող են օգտվել բոլոր գիւղական հասարակութիւնները։

Միայն հարկաւոր են գիտակից, անյուսահատ և անշահասէր նախաձեռնող անհատներ։

Մ. Ղազարեան

*) Տես «Մշակ» № 34.

ԳՈՒԵՐ, ՆԵՐԿԵՐ

LXXXII

Ցետամնացութիւնը մեր գրական շրջաններում և ընդհանրապէս ինտելիգենտ շրջաններում զարհուրելի չափերի է հասնում։

Դրանց աշխարհահայեացքը և հոգեկան ու մտաւոր պահանջները այնքան սահմանափակ են, որ ամեն բոպէ ցանկանում ես գրպանդ տանել ձեռքդ, որ մի «կոպէկ» տաս այդ մտաւոր սնանկին։

Բայց որքան «спѣси» կամ, ինչպէս Ներսէս կաթողիկոսն էր ասում, բարձրապարանոց է այդ «բօշ-բօղազ» (դատարկախօս) դատարկագլուխ հայ մտաւոր բռտրօգրատը։

Սովորական բան է, որ կը պատահէք հայ գրողին, որի մտաւոր պաշարը սահմանագծվում է Րաֆֆու և Ռ. Պատկանեանի ամենակարճ գծի շարունակութեամբ, որ չը հաւանէ օտարազգի տաղանդաւոր գրողներին, որոնց նա երբէք էլ չէ կարդացել և հոտ առել է միայն «по наслышкѣ»։

Ինձ սովորական բան է դառել պատահել հայ գրողին, որի բերանը Անիի ս. Լուսաւորչի եկեղեցու դարպասի չափ բաց է մնում, երբ հարցնում եմ.

— Ծանօթ էք Օսիպ Դիմովի, Սօլօգուբի, Կուպրինի, նոյնիսկ Լէօնիդ Անդրէևի գրուածքներին։

Նա նոյնիսկ նրանց անունը չէ լսած, ուր մնաց որ ծանօթ լինի։

Մի գրող ասում էր, թէ ինչ պէտք է ծանօթանալ այդ նորագոյն գրողների հետ, քանի որ դրանք անցնող-գնացող հոսանքների արտայայտիչ են և միայն գրողներ չեն. այ, ուրիշ բան են կլասիկները՝ Տուրգենեվ, Դօստօևսկի, Տօլստոյ և այլք։

Այդ ողորմելին կարծում է, որ կուլտուրական առաջադիմութիւնն ու մտաւոր առաջխաղացութիւնը հնարաւոր է Շէքսպիրի, Շիլլէրի և Տօլստոյի գրուածքների վրա միայն։

Դուրս է գալիս, որ ծանօթանալով միայն 40-ական թւականների կլասիկների հետ՝ բաւական է մի ինտելիգենտ մարդու կամ գրողի ժամանակակից մարդ կոչվել։

Բանից դուրս է գալիս, որ այդ տեսակ տիպերի քթի տակով անցնում են ամբողջ էպօխաներ, հոսանքներ, ծածկելով նրան հաստաշերտ փոշով։

Մի ուրիշ հայ ժուռնալիստ սաստիկ վըրդովվում էր, որ Լէօնիդ Անդրէևի նման երէկվայ «տղայի» համար ամբողջ դասախօսութիւններ են կազմակերպվում, ամբողջ գրականութիւն է ստեղծվում։ «Ես հասկանում եմ, — վերջացրեց նա, — Շէքսպիրի, Շիլլէրի մասին դասախօսել. իսկ ով է մի Լէօնիդ Անդրէև»։

Ցարգելի ժուռնալիստը մոռանում է, որ դասախօսութիւններ կարդալով և ամբողջ մի գրականութիւն ստեղծելով ոչ թէ պատիւ են անում մի Լէօնիդ Անդրէևի, այլ ստիպված՝ անհրաժեշտօրէն այդպէս են անում, քանի որ խոշոր տաղանդը մի ամբողջ էպօխայի տրամադրութեան, մի ամբողջ սերնդի զգացմունքների, կեանքի և մտաւոր էվօլիւցիայի արտայայտողն է հանդիսանում։

Եւ ի՞նչպէս կարող ենք այդ երէկվայ «տղաների» հետ չը ծանօթանալ, քանի որ մենք ապրում ենք նրանց արտայայտած կեանքով, տրամադրութիւններով։

Իսկ եթէ մենք այնքան տգէտ ենք դարձել, որ վանում ենք մեր ժամանակակից կեանքը և ոգու նման կռվում ենք անցեալի հնութեան փոշու մէջ, դա էլ մեր հին փեշակն է. հէնց դրա համար էլ այսօր այնքան յետ ենք մնացել, որ Լէօնիդ Անդրէևի անունը լսելիս բերաններս դարպասի չափ բաց է մնում։

Ցակովբ Գենջեան

ՄԻ ԲԱՑԱՏՐՈՒԹԻՒՆ

Մատթէոս վարդապետի՝ Կարապետ եպիսկոպոսի դէմ գրած նամակի առիթով Թաւրիզի մի խումբ անձինք, հանդէս գալով ի պաշտպանութիւն սրբազանի, հրաւիրում են ինձ տալ և իմ վկայութիւնը Նպաստամատոյց Ցանձնաժողովի հաշիւների մասին։ Ուստի բարոյական պարտք եմ համարում յայտնել ինչ որ ինձ յայտնի է։

1906 թ. մայիսի 27-ին Կարապետ եպիսկոպոսը (այն ժամանակ վարդապետ) մի գրութեամբ դիմեց Նպաստամատոյց Ցանձնաժողովին և, յայտնելով որ «Արշալոյս» թերթի մէջ իր դէմ մեղադրանքներ են տպված Նպաստամատոյց Ցանձնաժողովից իր ստացած գումարների գործադրութեան առիթով և ինքն ամբաստանվում է իբրև զեղծարար, առաջարկելով միևնոյն ժամանակ իր բոլոր հաշիւները, խնդրեց քննել և տալ վերջնական վճիռ, թէ արդեօք կայ որևէ զեղծում կամ թերութիւն իր հաշիւների մէջ։ Ցանձնաժողովը, 1906 թ. յունիսի 20-ին և 29-ին կայացրած իր նիստում քննելով մանրամասնօրէն այդ հաշիւները, գտել է, որ 1) Կարապետ վ. իր ստացած մօտ 6,000 ռ. գումարից ծախսել է 5,450 ռուբլի հայ-թուրքական ընդհարումներից վնասված հայերին օգնելու համար և այդ ծախքերի վաւերագրերը բոլորն էլ կան, իսկ 550 ռուբլի նա ծախսել է 1906 թ. մայիսի 1-ից մինչև հոկտեմբեր ամիսը իր ճանապարհորդութիւնների և ճանապարհորդութեան հետ կցված զանազան ծախքերի վրա, երբ նա, իբրև առաջնորդ (Երևանի թեմի) ստիպված էր հայ-թուրքական ընդհարումների պատճառով գնալ Հին-Նախիջևան, շրջել աւերված գիւղերը, վերադառնալ Երևան, գալ Թիֆլիս, նորից գընալ Նախիջևան և այլն, 2) այդ 550 ռ. ծախքը 5 ամսվայ ընթացքում Ցանձնաժողովը գտել է չափաւոր, 3) ոչ մի զեղծումն չէ նկատված գումարների գործադրութեան մէջ։

Նպաստամատոյց Ցանձնաժողովի այս որոշումը տպված է «Մշակ» լրագրի 1906 թ. օգոստոսի 3-ի համարում (№ 166) և, որքան յիշում եմ, նաև միւս հայ թերթերի մէջ։

Նպաստամատոյց Ցանձնաժողովի անդամ-քարտուղար՝ Հ. Առաքելեան

ԽՈՒՍԱՓՈՂԸ ՄԵՆՔ ՉԵՆՔ, ԱՅԼ ԴՈՒՔ

Ատրպետը մեր որոշակի և կտրուկ հարցին՝ «ցոյց տուէք, թէ որտեղ է յայտարարել Գարեգին արքեպիսկոպոսը, թէ Նպաստ. Ցանձնաժ. ունի 80,000 ռուբլի», փոխանակ պատասխանելու, յայտնում է, թէ իբր մենք խուսափում ենք բացատրութիւն տալուց։ Մենք ոչ միայն քաջ գիտէինք, որ «Մշակի» անցեալ տարվայ № 43-ում տպված է Գարեգին արքեպիսկոպոսի նամակը, այլ և այդ նամակն ունէինք ի նկատի, երբ տալիս էինք մեր հարցմունքը Ատրպետին։

Լաւ կարդացէք, պ. Ատրպետ, այդ գրութիւնը և ազնւութիւն ունեցէք խոստովանելու, թէ ինչպէս որ դուք թեթևամտութեամբ, առանց փաստերը ճշգելու հանդէս եկաք Հանգուցեալ Մանաժողովի դէմ, յետոյ ինքներդ ստիպված եղաք խոստովանել, որ սխալվել էք, այժմ էլ նոյնպիսի թեթևամտութեամբ հանդէս էք գալիս Նպաստամատոյց Ցանձնաժողովի դէմ, յեղաշրջելով, այս անգամ արդէն դիտմամբ, Գարեգին արքեպիսկոպոսի գրութիւնը, որի միտքը բոլորովին այն չէ, ինչ դուք էք կամենում ցոյց տալ։ Դուք ձեր այդ թեթևամիտ վարմունքով կրկնում էք միայն այն չարամիտ զրպարտութիւնները, որոնք առիթ էին տուել Գարեգին արքեպիսկոպոսին տպել իր վերոյիշեալ հերքումը։ Հ. Ա.

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Հայկական երեկոյ Սամարղանդում

Սամարղանդ, 20 փետրվարի

Ամսիս 13-ին տեղիս եկ.-ծխական դպրոցի դահլիճում Վարդանանց տօնի առիթով կայացաւ դպրոցական հանդէս՝ բաղկացած երկու բաժնից. առաջին բաժինը-նուիրված էր Վարդանանց յիշատակին, իսկ երկրորդ բաժինը կազմում էին մանկական ներկայացումները։ Հանդէսը բացվեց «Նորահրաշ» շարականով, որ երգում էր աշակերտներից կազմված խումբը Ա. Զօմարեանի ղեկավարութեամբ։ Աշակերտներից մի քանիսն արտասանեցին ոտանաւորներ Գամառ-Քաթիպայից, իսկ խումբը մէջ ընդ մէջ երգում էր ազգային երգեր. ապա ուսուցիչներից մէկը խօսեց յաւուր պատշաճի՝ բացատրելով հանդիսականներին պատերազմի շարժառիթները և 5-րդ դարի պարսից քաղաքականութիւնը հայերի նկատմամբ։

Երկրորդ բաժնում աշակերտ-աշակերտուհիները խաղացին «Խաբար-բզան» և «Маленькіе политики» մանկական պիէսները։ Երեխաների աշխոյժ ու կենդանի խաղը մեծ բաւականութիւն պատճառեց ներկայ գտնվող փոքրաթիւ ծնողներին և կոլոնիակի անձանց։

Վարդանանց տօնի հանդէսը փետրվարի 13-ին կատարելու պատճառն այն էր, որ Բարեգործական Ընկերութիւնը յօգուտ ծխ. դպրոցի տրվելիք հայկական երեկոյթը նշանակել էր 17-ին՝ տօնի իսկական օրը, որ և կայացաւ քաղաքային ակումբում։

Սիրողների խումբը խաղաց Փառնակէսի «Նիսիա» վօդըվիլը. խաղն անցաւ ընդհանուր առմամբ թոյլ, նախ այն պատճառով, որ պիէսան զուրկ է գործողութիւնից, և երկրորդ՝ դերակատարներն անփորձ սիրողներ էին։

Վօդըվիլից յետոյ սկսվեց համերգը։ Երկսեռ խումբը Ա. Զօմարեանի ղեկավարութեամբ երգեց հայերէն ժողովրդական երգեր, որոնք ախորժելի տպաւորութիւն թողին հանդիսականների վրա։ Խումբն աւելի ներդաշնակ կերգէր, եթէ պահանջվող ձայների թիւը լրիւ լինէր։

Համերգից յետոյ՝ բեմի վրա՝ երիտասարդներն ու օրիորդները հայկական տարազով պարեցին ժողովրդական պարեր՝ դարձեալ Ա. Զօմարեանի ղեկավարութեամբ։ Հրաւիրված էր նաև զինւորական երաժշտախումբը, որի նուագածութեամբ եղան եւրօպական պարեր ևս։

Ցաւելով պէտք է արձանագրենք, որ հայկական երեկոյթին բացակայում էր հայ վաճառականների խոշոր մեծամասնութիւնը, մի բան, որ առաջին հայեացքից աչքի էր ընկնում։ Շնորհակալութեան արժանի է առանձնապէս Կ. Խ. Սլիեանցը, որ ամեն ջանք գործ դրաւ՝ երեկոյթը գլուխ բերելու՝ մարմնաւոր իշխանութիւնից թոյլտուութիւն ստանալով և օտարազգիներին հրաւիրելով, որոնք և հայ վաճառականների բացը լրացրին։

Donner

Ջաջուռի հասարակութեան խնդրագիրը

Ջաջուռ, 1 մարտի

Այսօր Ջաջուռ գիւղում կայացաւ Ջաջուռի հասարակութեան ժողով՝ տանուտէր Կոստանդին Բաղդասարեանի ներկայութեամբ և գրվեցին համախօսական թերթեր հանդերձ խնդրագրով, որպէսզի ներկայացվեն Ջաջուռ կայարանի նաչալնիկին և նա էլ իր կողմից միջնորդութիւն յարուցանէ հեռագրա-պօստային նաչալնիկի առաջ, որպէսզի թոյլատրվի Ջաջուռ կայարանից անմիջապէս ստանալ ծանուցագրեր և զանազան տեղերից փոխադրված փողեր։ Ցիշեալ կայարանը գտնվում է նոյն հասարակութեան պատկանող գիւղերի մէջ և ունի յարմարութիւն վերոյիշեալ նպատակի համար։

Շիրակի գաւառում ձիւնը հալվում է և եղանակը տաքանում։ Շուտով կը բացվի գարունը։ Այժմեան ձիւնը միջակ է։

Տէր-Սարգսեան

ԱՍԽԱԲԱԴԸ ԵՒ ՀԱՅ ԳԱՂՈՒԹԸ

I

Անդրկասպեան երկրի մի շարք աչքի ընկնող քաղաքներում այսօր ապրում են 10—15 հազար հայեր, որոնք օր-աւուր առաջադիմում և՝ կարելի է ասել՝ առաջնակարգ տեղ են գրաւում երկրի տնտեսական կեանքում։

Ընթերցողներից շատ քչերը միայն տեղեկութիւն կունենան մեծաքանակ հայ գաղթականութեան մասին, որ մայր հայրենիքը թողած՝ բնակութիւն է հաստատել հազարաւոր վերստեր հեռու Անդրկասպեան լայնածաւալ հարթավայրում։ Այդ տեսակէտից՝ աւելորդ չէր լինի մի շարք թռուցիկ ակնարկներ ձ,եւլ այդ երկրում հաստատված հայ գաղթականութեան վրա, որ իր կենսունակութեամբ, ինչպէս վերևում չեշտեցինք, աչքի է ընկնում եղած տարրերի մէջ. ներկայումս առաջնակարգ դեր է խաղում առևտրական, արդիւնաբերական գործում, և համոզված ենք, որ ապագայում նաև կը պահպանէ իր դիրքը, մրցելով միւս ազգութիւնների հետ և տնտեսական, գուցէ նաև մտաւոր կեանքի առաջ տանող և ազդու փակտորներից մէկը հանդիսանալով։

Ի՞նչն է պատճառը, որ այդչափ հայութիւն գաղթել է Անդրկասպեան երկիրը։

Գոյութեան կռիւը դրդում է մարդկանց դիմել օտար երկիրներ՝ բաղդ որոնելու։ Պակաս չէ նաև այն անձնաւորութիւնների թիւը, որոնք, բռնված՝ հարստանալու տենչով, թողնում են իրանց հայրենիքը, որի հետ կապված են շատ անգամ բազմաթիւ արենակցական կապերով, և գնում այնտեղ, ուր կեանքը խոստանում է քաղցր ժպիտներով նայել նրանց դէմքին։

Դեռ վաղ ժամանակներից հայը, բնած ճանապարհորդական ցուպը, անցել է գրեթէ երկրագնդիս բոլոր կողմերը. և զարմանալի էլ չէ, որ բազմաթիւ հազարաւոր հայ ընտանիքներ գաղթել և բնակութիւն են հաստատել Անդրկասպեան երկրի Ասխաբադ, Մէրվ, Սամարղանդ, Կրասնօվօդսկ, Ջարջույ և այլ քաղաքներում։

Ցիշածս քաղաքների մէջ Ասխաբադը աչքի է ընկնում մեծաքանակ հայ գաղութով և, կարելի է ասել, Անդրկասպեան երկրի հայ գաղթականութեան սիրտն է կազմում։ Այն, ինչ որ ասելու ենք Ասխաբադ գաղթած հայ գաղթականութեան մասին, նոյնը կարծում ենք, քիչ բացառութեամբ, կը վերաբերվի նաև Անդրկասպեան երկիրը բնակված հայութեանը, որ ապրում է գրեթէ համանման պայմաններում և տնտեսական միատեսակ կացութեամբ։

Հայկունի

ՄՕՍԿՎԱՅԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԸ

Մօսկվա, 22 փետրվարի

Ռուսաստանի մի շարք համալսարաններից ոչ մէկը այժմ այնպէս չէ դժբաղդացել և այնպիսի ծանր հարուած չէ ստացել, ինչպէս Մօսկվայի համալսարանը, որը իր հընութեամբ և հռչակով չորրորդ տեղն է բռնում բոլոր երկիրներում գոյութիւն ունեցող համալսարանների մէջ։

Միանգամայն անտանելի էր համալսարանի այժմեան վիճակը. ահա մի շաբաթ է, որ ուսանողները օրէ-օր թողնում են համալսարանը և չւում հայրենիք կամ այլ տեղեր՝ գործ որոնելու։

Ամենից որբ մնացած ֆակուլտէտը բնագիտականն ու բժշկականն է. կլինիկներում չը կան դասախօսութիւններ. պրօֆէսօրներին լաւագոյն մասը ընդմիշտ հեռացել է համալսարանից, և պէտք է սպասել, որ նըշանակվեն նոր պրօֆէսօրներ։ Բայց ով կը յանդգնի փոխարինել այնպիսի ույժերի, ոռրոնք են՝ Տիմիրեազև, Մենզբիր, Ռօտ, Ռէյն, Սերբսկիյ, Մանուիլօվ, Վինօգրադօվ, Ֆօխտ և այլք, ապա մի շարք երիտասարդ ույժեր, պրիվատ-դօցէնտներ, որոնցից մեր համալսարանները դեռ շատ աղքատ են՝ համեմատած միւս երկիրների մտաւոր ույժերի հետ։

Լրագիրները ամեն օր տպագրում են զանազան ընկերութիւնների, համալսարանների և զանազան խմբերի ափսոսանքն ու ցաւակցութիւնը Մօսկվայի համալսարանին պատահած այդքան դառն և անմխիթար վիճակի առիթով։

Պարիզի Բժշկա-Հոգեբանական Միութիւնը—Société Medico-Psychologique — ևս հեռագիր է ուղարկել պրօֆ. Սերբսկիին հետևեալ բովանդակութեամբ. «Բժշկա-Հոգեբանական Միութիւնը արտայայտում է իր ողջ համակրութիւնը և ցաւակցութիւնը իր արժանաւոր պաշտօնակիցներին՝ Ռօտին, Սերբսկիին և Բաժենօվին, ափսոսում է մի այնպիսի վճիռ, որ զրկում է գիտութիւնը այդքան օգտաւէտ դասաւանդումից»։

Համալսարանի ռէկտօրի պաշտօնից հեռացած պրօֆ. Մանուիլօվի տեղ արդէն նըշանակված է կոմս Կամարօվսկին, որը մի քանի օր սրանից առաջ համալսարանի երկու պրօֆէսօրների հետ մեկնել է Պետերբուրգ՝ լուսաւորութեան մինիստր Լ. Ա. Կասսօյին և միւսներին ներկայանալու և խնդրելու, որ Մանուիլօվին, նրա օգնական Մենզբիրին և պրօ-րէկտօր Մինակօվին թոյլատրվի մնալ համալսարանում իբրև պրօֆէսօրների, իսկ աքսորված և արտաքսված ուսանողներին յետ դարձնեն և ընդունեն համալսարանում։

Սակայն լուսաւորութեան մինիստրը՝ դեռ պատգամաւորութիւնը չընդունած՝ նախօրօք յայտնել է նրան, որ իրան ներկայացած ժամանակ այդ հարցերի մասին խօսք անգամ չը լինի. պատգամաւորները այդ դատավճիռը լսելուց յետոյ՝ կորցրած են համարում իրանց միսիան և վերադառնում Մօսկվա։

Թէ ինչպէս կը վերջանայ այդքան բարդ և պատասխանատու հարցը, թողնենք ապագային։

Այսօր լոյս տեսաւ աքսորված և համալսարանից հեռացված ուսանողների ցուցակի մի մասը։ Համաձայն 1882 թւի մայիսի 14-ին հրատարակված առանձին կանոնների՝ Մօսկվայի համալսարանից հեռացված և աքսորված են առ այժմ 206 ուսանողներ, որոնցից հայեր են. 1) Աւետիքեան Արմենակ Կարապետովիչ, 2) Տէր-Միքայէլեան Միքայէլ Թադէոսօվիչ, 3) Նաւասարդեան Երուանդ Սարգիսօվիչ, 4) Սէմէրջեան Արշակ Օվանէսօվիչ, 5) Թարխանեան Նիկօլայ Ալէքսանդրօվիչ, 6) Ծովիանեան Նիկօլայ Կօնստանտինօվիչ, 7) Մելիք-Ալլահվերդեան Արտաշէս Մուսայէլ-բէկիչ, 8) Մելիք-Հախիջանեան Գրիգոր Սուլթան-բէկիչ, 9) Տէր-Սիմօնեան Ցովհաննէս Գէօրգօվիչ։

Վրացիներ եւ Թուրքեր.—1) Պալատխանով Փաշա Մամմադ-օղլի, 2) Ասաթեանի Լեվ Գէօրգիևիչ, 3) Ցինցաձէ Նոյ Կօնստանտինօվիչ, 4) Անջապարիձէ Գէօրգի Նեստօրօվիչ, 5) Գրիգօրաշվիլի Նիկօլայ Եֆիմօվիչ։

Լուսաւորութեան մինիստրի առանձին կարգադրութեամբ արտաքսված են համալսարանից առ այժմ 70 ուսանողներ, որոնցից հայեր են. 1) Բաղդադեան Սարգիս Հայկօվիչ, 2) Բէգզադեան Ռուբէն Արտէմևիչ, 3) Ղորղանեան Վարդգէս Խորէնիչ, 4) Ներսիսեան Ալէքսանդր Գէօրգևիչ, 5) Նաղջեան Հայկ Ստեփանօվիչ, 6) Մելիք-Ցովհաննիսեան Ցովհաննէս Ստեփանիչ, 7) Զաքարեան Ցովհաննէս Սմբատիչ, 8) Իսրայէլեան Սարգիս Ալէքսանդրօվիչ, 9) Իպղբաշեան Աշոտ, 10) Իպղբաշեան Ռուբէն Գէօրգօվիչներ։

Այսօր բոլոր լրագիրները հաղորդել էին, թէ լուսաւորութեան մինիստր Լ. Ա. Կասսօն թողնում է իր պաշտօնը, իսկ նրա տեղ նշանակվում է պրօֆ. Պլատօնօվը։ Պաշտօնապէս այդ լուրը դեռ չէ յայտարարված*)։

Վահ. Մամիկոնեան

*) Եւ չը ճշգվեց։ Կասսօն արդէն հաստատվեց իր պաշտօնում։ Խմբ.

ՊԵՏԱԿԱՆ ԴՈՒՄԱ

(Պետերբուրգի Հեռ. Գործ.)

Արտաքին գործերի մինիստրութեան նախահաշուի քննութիւնը

Պետերբուրգ, 2 մարտի

Նախագահում է Գուչկօվը։

Միլիւկօվը ընդգծում է, որ ներկայումս առանձնապէս շատ առիթներ կան արտաքին գործերի մինիստրի համար՝ շփվելու ժողովրդական ներկայացուցչութեան հետ։ Մեր համաձայնութիւնների և դաշնակցութիւնների սիստեմը լուրջ կերպով ցնցվել է իր ամենահիմունքում, Ռուսաստանի արտաքին դրութիւնը ներկայ բոպէին աւելի քան երբևիցէ յուզալի է, նա ուղղակի սպառնական է։

Շօշափելով Թիւրքիայի պարտքը Բօլգարիայի վրա գցելու խնդիրը, որպիսի գործողութիւնը գերագոյն կառավարութեան կարգով գործադրվելով՝ պատճառ դարձաւ քսան միլիոն ռուբլու զոհաբերութեան ռուս հարկատուի միջոցներից, հռետորը շեշտում է, որ հարկաւոր է հաշիւ տալ մեզ, ինչով որ սպառնում է դիպլօմատիայի անպատասխանատու գործունէութիւնը մեր արտաքին քաղաքականութեան բովանդակ շրջանին։

Միլիւկօվը կանգ է առնում վերջին ժամանակի աւելի պայծառ քաղաքական դէպքերի՝ պօտսդամեան տեսակցութեան և Չինաստանի հետ մեր յարաբերութիւնների վրա։ Նրանից յետոյ, երբ ռուսաց դիպլօմատիան պարտութիւն կրեց Բօսնիայի և Հերցեգօվինայի միացման հարցի մէջ, ռուսական ղեկավար շրջաններում երևացին դժգոհութեան սիմպտօմներ մեր դաշնակիցների թոյլ պաշտպանութեամբ. ապարէզ եկաւ նոր բարեկամ Գերմանիան։ Մատնանշելով որ, ի հարկէ, քաղաքական համաձայնութիւնների սիստեմը չէ կարող փոխվել վայրկենապէս, հռետորը բայց և այնպէս կարծում է, որ պօտսդամեան տեսակցութիւնը արմատապէս յեղաշրջեց մեր քաղաքականութիւնը։ Տեսակցութիւնը, որի հիմնական կէտն այն է, թէ երկու կառավարութիւնները չեն մտնելու այնպիսի կօմբինացիայի մէջ, որ կարող է ունենալ յարձակողական բնաւորութիւն, ուրիշ կողմի դէմ ուղղված, և հէնց դրանով էլ մեր համաձայնութիւններին տուեց սոսկ պաշտպանո-

ղական իմաստ, պակասեցրեց մեր դաշնակցութիւնների զինւորական արժանիքը և առանձին դժուարին կացութեան մէջ դրեց Անգլիային, որ ստիպված է մրցել Գերմանիայի հետ ծովային սպառազինումների մէջ։ Ընդհանրապէս հռետորը կարծում է, որ շնորհիւ Ռուսաստանի՝ Պոտսդամում յանձն առած պարտաւորութիւնների, մենք տանուլ տուինք ուրիշ պետութիւնների հետ կապած մեր յարաբերութիւնների կացութիւնը և հիասթափեցրինք մեր դաշնակից բարեկամներին։

Ապա անալիզի ենթարկելով Պոտսդամում ստացված խոստումները, հռետորը գտնում է, որ դրանք արձակում են մեր ձեռքերը Հեռաւոր Արևելքում և հեռացնում են մեզ Մերձաւոր Արևելքի գործերից։ Մեզ վրա պարտաւորութիւններ վերցնելով պարսկական երկաթուղիների նկատմամբ, մենք անտես առանք մեր դաշնակիցների շահերը և փոխարէնը ոչինչ ձեռք չը բերինք, որովհետև հնդկական մեծ երկաթուղին անիրագործելի է, նա մեռածին գործ է։

Դիմելով Հեռաւոր Արևելքում ռուսաց կառավարութեան քաղաքականութեան, Միլիւկովը գտնում է, որ այժմ, երբ Չինաստանը զարթնել է, չէ կարելի նրա վերաբերութեամբ կանգնել այն տեսակէտի վրա, որի վրա մենք կանգնած էինք սկզբում։ Արտասահմանեան պետութիւնները հասկացան այդ և համապատասխան կերպով փոխեցին իրանց քաղաքականութիւնը, իսկ մենք պահանջում ենք խստագոյնս կատարել Թղթէ պայմանը, որ սկզբում բոլորովին էլ չէր գործադրվում։ Մեր յամառութիւնը հռետորը վերագրում է Կուլջին գրաւելու ցանկութեան և նախազգուշացնում է, որ թէև այդ գրաւումը հեշտ կը լինի, սակայն նա անկասկած արձագանք կը գտնէ Հիւսիսային Մանջուրիայում, ուր պայմանները մեզ համար աննպաստ են. Եապօնիան պէտք է շտապէ շուտափոյթ լցնելու Կորէան և Հարաւային Մանջուրիան գաղթականութեամբ և սպասում է միայն, որպէսզի օգտվի մեր՝ Չինաստանի հետ ընդհարվելու պտուղներից, ընդհարում, որի հետևանքը սակ կը լինի այն, որ կրակի միջից շագանակները կը հանվեն Եապօնիայի համար։ Կուլջին գրաւելով մենք առիթ կը տանք անխուսափելիօրէն բաժանել Մանջուրիան։ Հարաւային Մանջուրիայում եապօնացիները, ի հարկէ, կը մնան իրանց տեղերում, իսկ Հիւսիսային Մանջուրիայից մեզ դուրս կը հանեն հէնց եապօնացիները չինացիների դաշնակցութեամբ...

Ընդգծելով որ Բալկանեան թերակղզում կուտակվում է վառվող նիւթ, որ եթէ Արաբիայում ապստամբութիւնը շարունակվի, գարնանը նա անտարակոյս կը բռնկվի Ալբանիայում և Մակեդօնիայում, և մերձաւոր արևելեան հարցը կը ծառանայ իր բովանդակ մեծութեամբ, իր լուծումը պահանջելով, և այդ ժամանակ հազիւ թէ խելացի համարվի ինքն իրան նետել Հեռաւոր Արևելքի արկածի մէջ, հռետորը ասում է, որ վերջին ժամանակս մեզ մօտ ծագեց միևնոյն դրութիւնը, ինչ որ մինչև եապօնական պատերազմն էր։

«Գերմանիան մեզ մղում է դէպի Հեռաւոր Արևելք, չափազանցված նշանակութիւն է տրվում ձեռնարկութեան դիւրութեանը, գործի մէջ խառն են բարձրաստիճան անձանց շահերը, երևան են գալիս դարձեալ երկու դիպլոմատիաներ՝ պատասխանատու և անպատասխանատու, բացակայութիւն հետևանքները նախատեսնելու կարողութեան»։

Հռետորը համեմատում է այժմեան դրութիւնը Բաղդասար թագաւորի խնճոյքի հետ, որի ժամանակ աներևոյթ ձեռքը գրում է այս խօսքերը «Մանէ, թէկէղ փարէս»... (Երկարատև ծափահարութիւն ձախից և մասամբ կենտրօնում)։

Զեկուցանող Կրուպենսկին վկայում է, որ վիճել Միլիւկովի ճառի կէտերի դէմ առանց ապացոյցների և նախապէս պատրաստվելու՝ միանգամայն անհնարին է։ Զեկուցանողի դրութիւնը աւելի ևս բարդանում է վէճի առարկայից, որ պահանջում է վերին աստիճանի լուրջ վերաբերմունք ցոյց տալ դէպի ինքը։ Ի նկատի ունենալով, որ բիւջէտային մասնաժողովը լիազօրութիւն է տուել զեկուցանողին բացատրութիւններ տալ սոսկ գումարների յատկացման առիթով, Կրուպենսկին բաւականանում է մատնանշելով, որ Դումայի առանձին անդամների ճառերը կազմում են նրանց մասնաւոր կարծիքը և բնաւ չեն արտայայտում Դումայի կարծիքը։

Նախագահ Գուչկօվին փոխարինում է Կապուստինը։

Պօկրօվսկի 2-րդ ասում է, որ ռուսաց կառավարութեան դիպլոմատիական քայլերը դրդում են Չինաստանին և Եապօնիային զինվել և քննվում են եւրօպական բոլոր պարլամենտներում, սակայն ռուսական Դումային իրաւունք չէ տրված քննել այդ գործողութիւնները։ Հռետորը կապ է տեսնում պօտսդամեան տեսակցութեան և չինական կառավարութեանը ուղղված ռուսական նօտայի միջև և գտնում է, որ պայմանաւորված կողմերի պարտաւորութիւնը՝ չը մտնել այնպիսի կօմբինացիայի մէջ, որի սուր ծայրերը ուղղված են Գերմանիայի դէմ, վկայում է, թէ ռուսական դիպլոմատիան եռապետեան համաձայնութիւնից շրջվել է եթէ ոչ եռապետեան դաշնակցութեան, գոնէ Գերմանիայի կողմը։ Ընդունելով որ այդ յեղաշրջումը ազդանշան է արտաքին ագրեսիվ քաղաքականութեան Ռուսաստանի կողմից, հռետորը ներկայ բօպէին դէպի Չինաստանը տածված վերաբերմունքի մէջ տեսնում է սպառնական ուրուագիծ, յայտնում է, որ ռուսաց կառավարութիւնը լիովին արժանի է Չինաստանի ցոյց տուած վարմունքին, հաւատացնում է, որ չին ժողովուրդը իր վրա է կրել վերջին պատերազմի քայքայման ամբողջ ծանրութիւնը, քայքայված գիւղերի և դաշտերի համար խաղաղ մանջուրացիների յայտնած պահանջները ցայսօր մնում են «ձայն բարբառոյ յանապատի», և եթէ մի մասին գոհացում է տրված, այն էլ մնացել է չին պաշտօնեաների ձեռքին, որոնք ունեն նոյն տեսակ ձեռքեր, ինչպէս և ռուս պաշտօնեաները, որոնց մօտ են կուտակվում ժողովրդական փողերը (ուժեղ աղմուկ աջից, ծափ. սօց.-դեմ. մօտ)։ Պօկրօվսկին շարունակվող աղմուկի մէջ մեղադրում է ռուսաց կառավարութեանը, որ թշնամական քաղաքականութիւն է վարում Չինաստանի վերաբերմամբ, յայտնում, որ սօց.-դեմօկրատներին չէ անհանգստացնում եապօնական դիպլոմատիայի յաղթութիւնը ռուսական դիպլոմատիային, կարծում է, որ կառավարութիւնը, կամենալով ծածկել իր թուլութիւնը երկրի ներսում, վերստին էլ աւելի համարձակ խաղի է դիմում, բայց սօց.-դեմօկրատները չեն վախենում երկրորդ յեղափոխութիւնից և ողջունում են այն (ծափ. սօց.-դեմ.)։

Վէտչինինը կարդում է հետևեալ յայտարարութիւնը. «Նացիոնալիստների ֆրակցիան, ընդունելով Միլիւկովի գիլէտանտ և իրական փաստերի վրա չը հիմնված ճառը անտեղի, անհայրենասէր և վերին աստիճանի անտակտ այն բօպէին, երբ մեր կառավարութիւնը լուրջ բանակցութիւններ է վարում Չինաստանի հետ, ներկայ հանգամանքներում վնասակար է գտնում մասնակցել արտաքին քաղաքականութեան գործերի առիթով ստեղծվող վիճաբանութիւններին»։

Չիլիկինը գտնում է, որ վիճաբանութիւնների մթնոլորտը յիշեցնում է այն ցաւալի պարահանդէսի պատկերը, որ տեղի ունեցաւ Պորտ-Արտուրում մեր նաւատորմի պարտութեան գիշերը, և կարծում է, որ այդ մթնոլորտի մէջ, երբ Միլիւկովի հիմնական ճառի ժամանակ մինիստրութեան ներկայացուցիչը հեռացել է՝ աջակողմեանները հռհռում են, իսկ կենտրոնը պապանձվել է, մնում է լոկ հրաժարվել խօսելուց։

Կամենսկին յայտնում է, որ կենտրօնը չէ լռում. կենտրօնը հերթի էր սպասում և այժմ ասում է, որ հոկտեմբերի 17-ի միութեան ֆրակցիան ցաւում է, որ արտաքին գործերի մինիստրութիւնը, հակառակ առաջվայ կանօնաւոր սովորութեան՝ դիպլոմատիական բացատրութիւններ տալ նախահաշւի քննութեան ժամանակ, ներկայումս բացակայում է։ Մտքերի փոխանակութիւն ունենալով օրէնսդրական պալատների անդամների հետ, կառավարութիւնը չէզոքացված չի մնայ. այդպիսի դէպքում նա կարող է յենվել հասարակական կարծիքի և օրէնսդրական պալատների վրա. օրէնսդրական պալատների անդամները դրված չէին լինի այն մարդկանց դրութեան մէջ, որոնք թափառում են լուրերի և լրագրական քիչ հաւանական, միշտ հակասական տեղեկութիւնների մէջ։ Այն ժամանակ, թերևս, չէին լինի նաև անհիմն, անփաստացի ճառեր։ Մենք կամենում ենք հաւատալ, որ այս անգամ կառավարութիւնը բացակայում է արտաքին գործերի մինիստրի խակապէս ծանր հիւանդութեան պատճառով։ Սակայն մութ և անճիշդ լուրերի վրա հիմնված ճառերի մէջ կան վտանգաւոր տեղեր, կան ոչ-պետական խօսքեր, որոնք վնասակար են ընդհանուր խաղաղութեան համար (ծափ. կենտրօնում), ժողովրդի բարեկեցութեան համար, ստեղծվող միջադէպերի բարենպաստ լուծման համար։ Այդ ճառերից կարելի էր պարզ եզրակացութիւն անել. «Քաջալերվիր, Չինաստան, քո դէմ է կառավարութիւնը, իսկ ռուս ժողովուրդը չի՛ պաշտպանի կառավարութեանը և կը լինի իբր թէ քեզ հետ» (ծափ. կենտրօնում և աջից)։ Անզգուշութիւն է այս ամբիօնից շպրտել այդ տեսակ խօսքեր (ծափ. կենտրօնում)։ Մենք կարծում ենք, որ Չինաստանի հետ առ այժմ դիպլոմատիական ընդհարման ժամանակ կառավարութիւնը ղեկավարվում է պետական աշխարհահայեացքներով, և ոչ մասնաւոր շահերով։ Մենք լիակատար համոզմունքով և յամառութեամբ պատասխանում ենք արտասանված ճառերից բղխող մտքին՝ երբ դիպլոմատիական ընդհարումը Չինաստանի հետ վիրաւորում է միայն ղեկավար շրջաններին. այդ մեծ սխալ է. ոչ միայն օրէնսդրական պալատների անդամները, այլ և համայն ռուս ժողովուրդը կը միանայ, եթէ շօշափվեն Ռուսաստանի պատիւը և արժանապատւութիւնը (երկարատև ծափ. կենտրօնում և աջից)։

Նախահաշւի գումարներն ընդունվում են մասնաժողովի որոշած քանակներով։

Մինիստրների օթեակումն է ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրը։

Նախագահի աթոռը գրաւում է իշխ. Վօլկօնսկին։

Կապուստինը զեկուցանում է ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութեան ծախքերի նախահաշիւը, որ հաշւված է 91,624,375 ր., որպիսի գումարը մասնաժողովը կրճատել է 122,174 րուբլով, և ընդգծում է, որ Դումայի ընդհանուր համաձայնութեամբ ժողովրդական կրթութեան համար յատկացված գումարները 4 տարուց յետոյ կրկնապատկվել են, ըստ որում մինիստրութեան ամբողջ բիւջէի կէսը ընկնում է ստորին կարգի տարրական դպրոցների պահպանութեան վրա։ Մանրամասն կանգ առնելով բարձր, միջին, ստորին և տեխնիկական կրթութեան այժմեան դրութեան վրա և ընդգծելով անասնաբուժական ինստիտուտների և երկրագործական բարձր կրթարանների թիւը աւելացնելու անհրաժեշտութիւնը, զեկուցանողը յայտնում է, որ ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութիւնը չափազանց ուշադիր է վերաբերվել Դումայի բոլոր յայտարարութիւններին և ցանկութիւններին։ Անբաղդ է միայն բարձր դպրոցը, որովհետև համալսարանական կանօնադրութիւնը յետ է առնված, և միջին դպրոցը, որի դրութիւնը չէ ստացել առ այժմ վերջնական սանկցիա։ Բիւջէտային մասնաժողովը առաջարկում է ընդունել ցանկութիւններ, որ անհրաժեշտ է կանօնաւորել միջնակարգ կրթական հաստատութիւնների ուսման վճարի չափը, բարենորոգել մինիստրութեան կենտրօնական հաստատութիւնները, բանալ համալսարան Կովկասում, ամենուրեք զարգացնել դպրոցից դուրս կրթութիւն տարածելը և որպէսզի մինիստրութիւնը աջակցէ հասարակական հաստատութիւնների և մասնաւոր անհատների այդ տեսակ նախաձեռնութիւններին։

Կովալևսկին պաշտպանում է 200 անդամների առաջարկութիւնը՝ դպրոցական շինարարական ֆոնդը 4.000,000-ից դուրս դարձնել 10.000,000, այնպէս նոր բացվող դպրոցները ընդհանուր ուսում մտցնելու դէպքում կարող են մնալ առանց շինութիւնների։

Սկօրօխօդօվը երկար ճառով կանգ է առնում Սիբիրում տիրող ժողովրդական կրթութեան անմխիթար դրութեան վրա։

Հայր Իւրիշկէվիչը ցանկութիւն է յայտնում, որպէսզի հոգևոր դպրոցների լիակատար դասընթացքն առաջին կարգով աւարտողները ընդունվեն համալսարանների բժշկական, լեզուաբանական և իրաւաբանական ֆակուլտէտները առանց լրացուցիչ քննութիւնների։

Բուլատը մատնանշում է, որ ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութեան բոլոր պակասութիւնները մնում են մինչև օրս էլ և դպրոցը առաջվայ նման հետամուտ է ըէակցիօն քաղաքականութեան և ծայրագաւառներում ռուսացման։

Երեկոյեան նիստում Գուչկօվի նախագահութեամբ շարունակվում են վիճաբանութիւնները բարձր դպրոցի դրութեան մասին ներկայացրած հարցապնդման շուրջը։

Խօսում են ձախակողմեան Սօկօլօվ 2-րդ, հոկտեմբերեաններ Լուչիցկի, կոմս Ուվարօվ։

Աջակողմեան Օբրազցօվի ճառի վերջում, երբ նա կուրսիստկաների հասցէին թոյլ է տալիս անվայելուչ դարձուածքներ, ձախակողմեան աթոռներում բարձրանում են բուռն բացագանչութիւններ և բողոքներ։

Նախագահը չը կարողանալով հանգստութիւն մտցնել, իջնում է իր տեղից։ Աղմուկը շարունակվում է։ Աջակողմեանները և ձախակողմեանները գայրոյթով լի խռնվում են միմեանց դէմ հանդիման։ Նրանց միջև կանգնում են պրիստաւի օգնականները։

Դահլիճում աստիճանաբար էլեքտրական լոյսը հանգչում է։ Դումայի անդամները ցրվում են։

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

◆ Կաթողիկոսական տեղապահ Գէորգ արքեպիսկ. Սուրէնեան փետրվարի 27-ին գրած մի գրութեամբ յայտնում է ի նպաստ Թիւրքահայաստանի տառապեալ հայ ժողովրդի կազմված Հանգանակիչ Մասնաժողովին, թէ Կովկասի Փոխարքան յարգել է ի Տէր հանգուցեալ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսի 1910 թ. հոկտեմբերի 25-ին յարուցած միջնորդութիւնը՝ թոյլ տալու համար Մասնաժողովին շարունակել հանգանակութիւնը նախորդ հիմունքով դարձեալ մի տարի։ Ցայտնելով պաշտօնապէս այս մասին՝ սրբազան տեղապահը առաջարկում է Հանգանակիչ Մասնաժողովին կարգադրել կարեւորը։

◆ Մարտի 2-ին իշխ. Գ. Թումանեանի նախագահութեամբ կայացաւ Թիֆլիսի ապագայ համալսարանի բացման խնդրով զբաղվող յանձնաժողովի նիստը։ Ցանձնաժողովը, ծանօթանալով նախագահի տուած տեղեկութիւններից երկրի դրութեան մասին, որոշեց հեռագրով խնդրել ներկայումս Պետերբուրգ գտնվող Խատիսեանից աջակցել համալսարանի շուտափոյթ բացման հարցին, ի նկատի ունենալով մանաւանդ, որ Փոխարքան էլ դիմել է ժողովրդական լուսաւորութեան մինիստրութեան՝ ծախքերի կէսը պետական հաշւից տալու առիթով։ Ցանձնաժողովը հաւանութիւն տուեց Բագւում առանձին հանգանակիչ մասնաժողով ընտրելու առաջարկութեան։

◆ Թիֆլիսի քաղաքագլուխ Ալ. Խատիսեանի Պետերբուրգից ուղղած հեռագրից երևում է, որ խօլերայի դէմ միջոցներ որոշող համագումարը ընդունեց, որ հակախօլերային ձեռնարկութիւնների ծախքերի կէսը տրվելու է պետական գանձարանից։ Մինիստրութիւնը շտապով օրինագիծ է ներկայացնելու դումային, առաջարկելով մի քանի միլիօն յատկացնել քաղաքներին և զէմստվօներին։

◆ Տեղական ռուս օրաթերթերից երկուսը լսել են, որ «Դաշնակցութիւն» կուսակցութեան գործը քննվելու է կառավարիչ սենատի առանձին բաժնում սենատոր Վարվարինի նախագահութեամբ Նօվօչերկասկում։ Մեղադրական ակտի մէջ ցուցակագրված են մօտ 170 հոգի։

◆ Վաղը Վանքի ս. եկեղեցում մտադրութիւն կայ հոգեհանգիստ կատարել հանգուցեալ երաժշտագէտ Մակար Եկմալեանի յիշատակին։

◆ Երևանի նորընտիր քաղաքագլուխ Ցովսէփ Տիգրանեան հաստատվեց իր պաշտօնում կովկասեան բարձր իշխանութիւնից։

◆ Ստացանք Հայոց Ազգագրական Ընկերութեան 1910 թ. գործունէութեան տեղեկագիրը, որ հրատարակված է այսօրվայ ընդհանուր ժողովի առիթով, որ կայանալու է այսօր, երեկոյեան ժամը 7-ին, ընկերութեան դահլիճում։ Այդ ժողովին Սմբատ Տէր-Աւետիքեան կարդալու է մի զեկուցումն Մօսկվայի Հնագիտական կայսերական Ընկերութեան նախագահ կոմսուհի Ուվարօվայի հնագիտական գործունէութեան մասին՝ նրան Հայոց Ազգագրական Ընկերութեան պատուաւոր անդամ ընտրելու առաջարկի առիթով։

◆ Թիֆլիսի նահանգապետի կարգադրութեամբ Վօրօնէժի գաւառի գիւղացի Պիլնէվը ենթարկվում է 500 ր. տուգանքի առանց թոյլտւութեան վկայականի 2 ատրճանակ պահելու համար։

◆ Թիֆլիսի նահանգապետը կարգադրեց ոստիկանապետին հրամայել պրիստաւներին դիտել քաղաքում գտնվող բոլոր կինեմատօգրաֆները և հաւաստիանալ նրանց անվտանգութեանը հրդեհի տեսակէտից։

◆ Այսօր Ժողովրդական Տանը երկրորդ անգամ կը խաղացվի «Նահատակ կինը» պիէսը ռուսերէն։

◆ Մարտի 9-ին տեղի կունենայ Կովկասեան Գիւղատնտեսական Ընկերութեան տարեկան ընդհանուր ժողովը, ուր կընտրվի նոր վարչութիւն։

◆ Այսօր հասարակական կլուբում (բօրսայի դահլիճ) Մդիվանին կը կարդայ ռեֆերատ գիւղացիների ազատագրութեան 50-ամեակի առիթով։ Ռեֆերատից յետոյ տեղի կունենայ զրոյց (շարունակութիւն) Անդրէևի ռեֆերատի շուրջը։

◆ Կայսերական Կովկասեան Բժշկական Ընկերութեան շինութեան մէջ՝ Ալէքսանդրեան այգու մուտքի մօտ՝ այսօր, ժամը 4—5-ը, տ. Կումսիէվան երեխաների համար կը դասախօսէ ռուսերէն «Թոմաս եղբօր տնակը»։ Վաղը կիրակի, տ. Գօլօչեանը հայերէն՝ ժ. $9^1/_2$—11-ը՝ կը խօսէ երկրաշարժի մասին, տ. Ժօրդանիա վրացերէն՝ ժ. 11—12-ը՝ կը պատմէ կենդանիների հասարակական կեանքի մասին։ Բժ. Դիասամիձէն հասակաւորների համար ժ. 5—6-ը վրացերէն կը դասախօսէ ժանտախտի մասին։ Մուտքը բոլորի համար ձրի է։

◆ Այսօր Բժշկական Ընկերութեան շինութեան մէջ Մելիք-Շահնազարեանը կը կրկնէ Ժողովրդական Տանը կարդացած իր դասախօսութիւնը գիւղացիների՝ ճորտութիւնից ազատագրվելու յիսնամեակի մասին։

◆ Ստացանք «Հասկեր» մանկական ամսագրի այս տարվայ փետրվարի համարը (№ 2), ինչպէս և այդ համարի յաւելուածը՝ «Քէֆ անողին քէֆ չի պակսի» արևելեան զրոյցը Ցովհ. Թումանեանի։ Ստացանք նոյնպէս և «Արօր» ամսագրի յունվարի համարը (№ 1)։

◆ Ռուբէն Կիպիանին և Վիկտոր Մաչավարիանին Թիֆլիսի նահանգապետից խնդրում են թոյլ տալ հրատարակել վրացերէն օրաթերթեր, առաջինը «Ցխօվրեբիս Սաքմէ» (Կեանքի գործը), երկրորդը՝ «Սախալխօ Սաքմէ» (Ժողովրդական գործ) անունով։

◆ Ինչպէս յայտնի է, Բագուի քաղաքային ինքնավարութիւնը պատշաճ թոյլտւութեամբ 27 միլիօն րուբլի փոխառութիւն կնքեց քաղաքային մի քանի հերթական անհրաժեշտ կարիքներին բաւարարութիւն տալու համար։ Այժմ Կովկասի Փոխարքան, այդ դրամի կանօնաւոր գործադրութեան վրա հսկողութիւն նշանակելու նպատակով, բարւոք գտաւ հաստատել առանձին ժամանակաւոր մասնաժողով, որի մէջ մտնում են Բագուի քաղաքապետի օգնականը, հարկային տեսուչը և պետական կօնտրօլային վարչութեան ներկայացուցիչը։

◆ Վերադարձաւ Ղարայազից Արխիպօվը։

◆ Շիրակի դաշտում ևս, համաձայն Գանձակի նահանգապետի տեղեկութեան, երևացել են մորեխի բուներ, որոնց ոչընչացնելու համար ուղարկվում են մասնագէտ անձեր։

◆ Աննա Էլիարեանը, որը 75 տարեկանը է, գտնվելով բոլորովին անօգնական դրութեան մէջ, դիմում է բարերարներին իրան օգնութիւն ցոյց տալու խնդրանքով։ Նպաստները կարելի է ուղարկել այս հասցէով՝ Бебутовскій переулокъ № 5.

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Մարտի 3-ին, Արքունական թատրոնում, Բօրոնիկօվի դերասանական խումբը խաղաց «Օթէլլօն»։

Խաղն անցաւ բաւարար, որի ընթացքում աչքի ընկան Նօրշտէյն (Օթէլլօ), որի ձայնը այդ օրը խանձված էր կոկորդի հիւանդութեան պատճառով, Սօկօլօվ (Եագօ), օր. Սաբուրսկայա (Դեզդէմօնա)։

Բաւարար տպաւորութիւնը զուգորդվում էր շքեղ դեկօրացիաներով։

Թատրոնում հասարակութիւն քիչ կար, գլխաւորապէս երիտասարդութիւնից։ **Ե.**

Մ Ա Մ Ո Ւ Լ

Շատ ճիշդ է ասված, թէ «սապատողին գերեզմանը միայն կը շտկի»։ Այս առածը շատ սազ է գալիս գրական այն առնէտներին, որոնց տիպն է ներկայացնում «Раннее Утро» թերթի տխրահռչակ աշխատակից Առաքել Դէրվիշ։

Գրական այս առնէտը, որ իր թայֆայական համակրութիւնները ամեն յարմար և անյարմար առիթով կամենում է արտայայտած լինել «Հօրիզօնին», յաճախ ընկնում է հակասութիւնների մէջ։ Մի յօդուածի մէջ նա, խօսելով «Մշակի» բռնած ուղղութեան մասին կաթողիկոսական հարցում, թոյլ է տալիս այնպիսի յայտնի ստութիւններ, որ մարդ միայն զարմանալ կարող է, թէ ո՛ր աստիճան բացակայում է Առաքել Դէրվիշի մէջ նոյնիսկ ամենատարրական կօրրեկտութեան զգացումը։ Եւ եթէ մենք չը ճանաչէինք, թէ ով է Առաքել Դէրվիշը, եթէ մենք չիմանայինք նրա անցեալը, եթէ մենք չիմանայինք, թէ ազնւութեան, շիտակութեան, բարոյականութեան մասին միշտ սիրում են խօսել չարամիտ մանուկները (Առաքել Դէրվիշ շատ լաւ կը հասկանայ մեր ակնարկը) և անբարոյականները, մենք գուցէ և մտածէինք, թէ այդ ստութիւններ գրողը թիւրիմացութեան մէջ է ընկել։

Ցայտնի է, որ «Մշակը» յայտարարեց, թէ ինքը վաղաժամ է համարում այժմ կանգ առնել կաթողիկոսութեան համար որևէ թեկնածուի վրա, բայց իր էջերը կը բանայ թեր և դէմ կարծիքների առաջ բոլոր այն կանդիդատների վերաբերմամբ, որոնց անունները հրապարակի վրա են։ Եւ, համաձայն իր այդ որոշման, նա տպագրեց և կը տպագրէ յօդուածներ Օրմանեանի, Կարապետ եպիսկոպոսի, Սուրէնեանի, Բագրատ վ. Վարդազարեանի, Մեսրոպ եպիսկոպոսի մասին թեր և դէմ, ամենայն անկողմնակալութեամբ, առանց իր կողմից որևէ խօսք ասելու, ակնարկ անելու, թէ ինքը կողմնակից է այս կամ այն կանդիդատի ընտրութեան։ Նոյն ուղղութիւնը բռնեց և «Հօրիզօն» թերթը, որ նոյնպէս մինչև այսօր ոչ մի իր կանդիդատի անունն չը տուեց։

Արդ՝ տեսէք Առաքել Դէրվիշ ինչպէս է նկարագրում այս ամենը «Раннее Утро» ռուս թերթի մէջ և իր ստախօսութիւնը հասցնում է այն աստիճանի, որ ասում է, թէ իբր «Մշակը» ցանկալի կանդիդատ է համարում Կարապետ եպիսկոպոսին։

«Մշակ» հայ լրագիրը,— ասում է նա,— որ ազատամտութեան և էժան ժողովրդականութեան պրետենզիա ունի, կաթողիկոսի ընտրութեան հարցում եզուիտական տակտիկայի է հետևում։ Լրագիրը ուղղակի չէ արտայայտվում և չէ առաջարկում իր կանդիդատին, թէև ժամանակ առ ժամանակ յիշում է անունը Կարապետ արքեպիսկոպոսի՝ էջմիածնական տրագեդիայի տխրահռչակ հերոսի։ Բայց լրագիրը այդ կանդիդատութեան մասին գրում է զգուշաբար, մի քանի վերապահումներով։ Այդ հարցում կօրրեկտ է պահում իրան «Հօրիզօն» թերթը, որը, զգալով առաջիկայ ընտրութիւնների հետևանքների կարևորութիւնը, առաջարկում է ամեն մեկին լինել շատ զգոյշ այդպիսի կարևոր և պատասխանատու հարցի լուծման մէջ»։

Եւ այսպէս՝ երբ «Մշակը» յայտնում է, թէ ինքն առ այժմ որևէ կանդիդատի անունն չէ տալիս, որովհետև հրապարակի վրա չը կայ մի կենտրօնական անձնաւորութիւն, այլ թողնում է, որ առաջարկվող կանդիդատների մասին թեր և դէմ կարծիքներ արտայայտվեն, որպէսզի կարելի լինի որոշ եզրակացութեան գալ նրանց արժանիքների և թերութիւնների մասին, մի խօսքով՝ երբ «Մշակը» դրանով զգոյշ վերաբերմունք է քարոզում, նա՝ «Մշակը», ըստ Առաքել Դէրվիշի կարծիքի, «եզուիտական տակտիկա» է բանեցնում. իսկ երբ նոյն կերպ վարվում է «Հօրիզօնը», նոյնպէս զգոյշ վերաբերմունք քարոզելով, նա «կօրրեկտ է վարվում»։

Ահա թէ որպիսի հակասութիւնների մէջ են ընկնում ստախօսները։

«Մշակի» ընթերցողները շատ լաւ գիտեն, որ «Մշակը» մինչև այսօր իր կողմից ոչ ոքի կանդիդատութիւնը չէ առաջարկել— ոչ Օրմանեանի, ոչ Կարապետ եպիսկոպոսի, ոչ Սուրէնեանի և ոչ Բագրատ վարդապետի— այլ միայն տալիս է թեր և դէմ յօդուածներ, կարծիքներ այդ կանդիդատների մասին։ Թող Առաքել Դէրվիշը ցոյց տայ մի հատ խմբագրական յօդուած, ուր նոյնիսկ վերապահումներով առաջարկված լինի Կարապետ եպիսկոպոսի կանդիդատութիւնը։

[illegible]

Sapienti sat!

[illegible]

թեան, թերթը ամենաանվայել կերպով փախուստ տուեց, ասելով որ չէ կամենում մեզ հետ գործ ունենալ, և մենք տեսանք, որ ճիշդ է Մոսկվայի մեր մի թղթակցի մեզ գրածը, թէ «զուր էք ուշադրութիւն դարձնում Առաքել Դէրվիշի վրա. նա աշխատակիցն է մի թերթի, որի ղեկավարն է Կոզիցկի անունով մի մարդ, որ տեղիս քաղաքումայում սև-հարիւրեակ Շմակովի հետ է գործում. մի բոլորովին պահպանողական անձն. նա առաջ հրատարակում էր «Рус. Листокъ» անունով մի սև-հարիւրեակային թերթ, և երբ առաջ չը գնաց այդ թերթը, նա վիժեց «Раннее Утро», որ միայն թեթև յօդուածներ է տպում, անքաղաքականացնող լուրեր է տալիս և այլն»։

Եւ իրօք, միայն թեթև և անսկզբունք թերթը կարող է վատօրէն փախուստ տալ իրան ուղղուած հարցերին պատասխանելուց և Առաքել Դէրվիշի պէս մարդկանց գրուածքներին տեղ տալ։

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՆԱՄԱԿ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻՑ

Թաւրիզ, 23 փետրվարի

«Մշակի» № 33-ում Բագուից Ալէքսանդր Մելիք-Աղաջանեան փոխրդ. 10 Թեակիր մի թղթակցութեամբ յայտնել էր, թէ Ղարադաղի հայաբնակ Ղուլուտ գիւղի վրա գիշերով Րահիմ, Իսկէնդէր և Հիդայէթ խաների հրոսակները յարձակւում են գործել, ջարդել ու թալանել ողջ գիւղը, և սրից ու թալանից ազատվողները փախել ու ապաստանվել են Խանագեա հայ գիւղը, որը նոյնպէս ենթարկվել է հրոսակների թալանին ու աւերման և այլն։ Շատ բնական է, որ թէ Կովկասում և թէ առհասարակ ամենուրեք չարագուշակ լուրը խոշոր վրդովմունք պէտք է առաջ բերէր, մանաւանդ հայերի շրջանում։ Կատարված խորը յուզմունքը բացորոշ է այն պարզ պատճառով, որ «Մշակի» միևնոյն համարում խմբագիր Հ. Առաքելեանի կողմից նուիրված է մի առաջնորդող յօդուած Ղարադաղի կոտորածին։ Պ. Առաքելեանը, հիմնված անշուշտ Բագուի թղթակցի յայտարարութեան վրա, իր այդ առաջնորդողով կոչ էր անում գիւղացիներին հասցնել նիւթական օժանդակութիւն և այլն։

Ես, հիմնված Թաւրիզի առաջնորդարանի հաւաստի և պաշտօնական տեղեկութիւնների վրա, յայտնում եմ համարձակ, որ Բագուի թղթակցի տուած տեղեկութիւնները չափազանցված են և Ղարադաղի Ղուլուտ գիւղում կոտորած տեղի չէ ունեցել և ոչ էլ թալան, ինչպէս նաև սխալ է Խանագեա գիւղի վրա տեղի ունեցած յարձակումն ու կողոպուտը. այլ ճշգրիտ իրողութիւն է միայն այն, ինչ որ նկարագրել եմ նախորդ թղթակցութիւններիցս մէկում. դա այն է, որ գիւղատէր յիշեալ խաները ցերեկով մտել են գիւղ ու պահանջել երեք անձնաւորութիւնների, որոնք գնացել էին Ահար՝ նոյնիսկ դատաւորի հրամանով։ Որովհետև պահանջվող այդ երեք հոգին բացակայ էին գիւղից, պահանջեցին մի այլ անձի, որը որպէս թէ սպանել էր մի ուրիշ հայի։ Սպանվող հայի այրի կնոջ ցուցմունքից յետոյ, թէ «իմ մարդուն սպանողները թուրքեր են և ոչ թէ հայերը», խաների մարդիկը հաւաքեցին ադախկալներին, այրի կնոջը և քահանային և տարան գիւղից դուրս՝ կնոջ ցուցմունքները հաստատել տալու նպատակով։ Ի վերջոյ՝ արձակելով կնոջ, հայերին և աւելի շատ քահանային խիստ նեղութիւններ տուեցին, անպատւելով քահանային և նաև 4—500 թուման տուգանք առնելով։ Վերոյիշեալ անցքը սարսափեցրեց գիւղացիներին, որոնք փախան Խանագեա՝ Ղուլուտից մօտաւորապէս 2 ժամ հեռու գտնվող հայ գիւղը, ցրտին զոհ տալով 2 ծծկեր երեխաներ և կորցնելով 40-ի չափ ոչխար։ Այս է ամբողջ իրականութիւնը, որի մասին թեմակալ Կարապետ եպիսկոպոսը երկիցս, երիցս բողոքել է նահանգապետին և բաւարարութիւն պահանջել քահանայի կրած անպատւութեան և տուած յանիրաւի տուգանքի և գիւղացոց ունեցած զրկանքի մասին։

Թղթակցութեանս վերջին թողնելով այն կէտը, թէ ինչ ընթացք ու հետևանք ունեցան թեմակալ սրբազանի՝ ղուլուտցիների առիթով արած բողոքներն ու բանակցութիւնները նահանգապետի հետ, կարևոր եմ համարում թուցյլ տեղեկութիւններ հաղորդել «Մշակի» ընթերցողներին Ղուլուտի կալուածատէր 3 խաների վերաբերմամբ։

Երեք եղբայր-խաներ՝ Րահիմ, Իսկէնդէր և Հիդայէթ՝ Նիւֆտ-Ալի խանի որդիքն են և տիրահաչակ, բայց հանրածանօթ Էմիր Բահաթուրի երբեմն հլու գործակալներն էին նրա տիրապետութեան օրերում և միևնոյն ժամանակ շատ երես առած նրանից, երբ՝ սիրելի դարձած նախկին շահ Մահմէդ Ալիին, իրան Պարսկաստանի կեղեքիչն ու բռնապետն էր համարում։ Ի դէպ պէտք է շեշտել, որ «Մշակի» ընթերցողները չը պէտք է շփոթեն 3 եղբայրներից մէկը՝ Րահիմը այն Րահիմ խանի հետ, որը այժմ կալանաւոր է Թաւրիզում, Մուխբիր-ուս-Սալթանէի հրամանով։

Նիւֆտ-Ալի խանի որդիները պակաս չարիք չեն հասցրել իրանց սահմանակից հայ գիւղերին տարիների ընթացքում՝ թէև ու թիկունք առած Էմիր Բահաթուրից։ Սրանք էին, որ 4 տարի առաջ Ղարադաղի ազգային սեփականութիւն եղող Ջիագեա հայ գիւղը աւերեցին և մինչև այսօր էլ աւեր է մնացել։ Նմանապէս սրանց գործն էր Դշլաղ հայ գիւղի վրա եղած յարձակումն ու թալանները։

Նիւֆտ-Ալի խանի տղոց գարշելի արարքների դէմ Թաւրիզի առաջնորդարանի ներկայացրած բողոքները նորութիւններ չեն։ 4 տարի առաջ բողոք է տեղի ունեցել ազգային կալուածը աւերվելու համար։ Կարապետ եպիսկոպոս իր այցելութեան ժամանակ Ղարադաղ բողոքել էր վերջիններիս և ուրիշ հարստահարիչ խաների դէմ։ Իսկ վերջին անգամ սրբազանը խիստ բողոքեց ղուլուտցիների և նրանց քահանայի համար։ Սկզբում նահանգապետը խոստացել էր մամուր ուղարկել գործն ստուգելու և ըստ այնմ տնօրինելու. սակայն թեմակալը համոզիչ և ազդու շեշտերով բացատրեց, թէ ինչպէս կարելի է մամուրների հաւատալ, և թէ ինչ քննութիւն է հարկաւոր այն աւազակների համար, որոնց կեանքն ու գործերը բացարձակ են և անվիճելի։

Թեմակալը թէ գրութիւններով և թէ քաղաքային վարչութեան փոխ-նախագահ Ստեփան խան Եղիազարեանցի միջոցով պահանջեց զինուորական ույժ ուղարկել Ղարադաղ՝ չարագործներին պատժելու կամ ձերբակալելու համար։ Նահանգապետը հուսկ ուրեմն խոստացաւ 40—50 կօզակ ուղարկել և ձերբակալել տալ 3 չարագործ եղբայրներին՝ իբրև կտրուկ միջոց վրդովված հայ գիւղացիներին ազատելու համար գայլերի տառապանքից։ Արդեօք կը կատարվի՞ նահանգապետի մտածած միջոցը թէ ոչ, մենք առիթ կունենանք գրել «Մշակում»։ Նահանգապետը պահանջել էր երկրին ծանօթ մի անձն՝ կօզակների հետ ուղարկելու համար։ Ցարմարագոյն անձը Ջհանգիր խանն է, որ գտնվում է այժմ Թաւրիզում, և կարգադրված է ընկերանալ կօզակներին։

Ղուլուտ գիւղի անցքը պատահելիս Ահարի դատաւորը գտնվում էր Թաւրիզում, ուր կայ մինչև այսօր։ Դատաւորը, որը թոյլ և հին ռէժիմի թափթփուկներիցն է, Ահարից դուրս գալիս իրան փոխանորդ է նշանակել յայտնի չարագործ Քէրիմ խանին։ Այս հանգամանքը իրաւունք է տուել Նիւֆտ-Ալի խանի որդոց կարծելու, որ ռէակցիան յաղթանակել է արդէն, ուրեմն ազատ են վարվել՝ ինչպէս կամենում են։ Ղուլուտցիները այդ մօմենտի զոհերն եղան։

Մեր այս թղթակցութեամբ նպատակ չունենք Ղարադաղը ներկայացնել իբրև դրախտ։ Նրբէք։ Մենք ոչ մի առիթ զանց չենք արել այդ ամենաթշուառ երկրի վէրքերը ցոյց տալու և դարման խնդրելու «Մշակի» էջերում։ Ղարադաղը ոչ միայն տնտեսապէս քայքայված միակ գաւառն է Ատրպատականի, այլ և այնտեղ չը կան կեանքի ու գոյքի ապահովութիւն. բացի դրանից՝ միակ թշուառացած, կրթական ու կուլտուրական բարիքներից ամբողջովին զուրկ մի վայր է, և արժանի է ոչ միայն ղարադաղցի բարեկցիկների, այլ և ընդհանուր ազգի խնամքին ու ձեռնտուութեանը։

Հայկազուն

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ԿԱԲԻՆԷՏԸ

«Kölnische Zeitung»-ի Թէհրանի թղթակիցը հաղորդում է մանրամասնութիւններ պարսկական խնամակալ Նասր-իւլ-Մուլքի առաջին քայլերի մասին, որոնք, ինչպէս յայտնի է հեռագիրներից, վերջացան պարլամենտական խմբերի վերակազմութեամբ, որով և կաբինէտ կազմվեց մեծամասնութեան ներկայացուցիչներից։

Իր ընտրութիւնից մի քանի ամիս անց Թէհրան հասնելով, Նասր-իւլ-Մուլքը բոլոր քաղաքական շրջաններին փոքր անհանգստութիւն չը պատճառեց, յայտնելով թէ որովհետև այն պատճառները, որոնք նրան տասնամեակ մէջ էին պահում, չեն վերացել, դրա համար էլ նա իր վրա նայում է առայժմ որպէս մի մասնաւոր անձի, որը դեռ ևս ոչ մի պարտականութիւն չէ ստանձնել պետութեան հանդէպ, և դրա համար էլ մերժում է երդուել սահմանադրութեամբ նախորոշված ձևով։

Նրա առաջադրած պայմանները հակվում էին ուժեղ պարլամենտական մեծամասնութիւն կազմելու կողմը։ Այս պայմանը բացատրվում էր քաղաքական կեանքի չափազանց քաօսական դրութեամբ, որը առաջ եկաւ ֆէդայիների ձեռքով Թէհրանը գրաւելուց յետոյ, որոնք մինչև այսօր էլ սանձահարված չեն։

Իրաւ է, մէջլիսում աչքի էին ընկնում երկու հիմնական խմբակցութիւններ՝ էնդալաբիուն՝ արմատականների և թէդալիուն՝ չափաւորների։ Առաջին խումբը փոքրաթիւ է, նրա մէջ մտնում են գլխաւորապէս երիտասարդ ինտելիգենտներ, որոնք կրթվել են Ռուսաստանում և Արեւմուտքում։

Չափաւորները շատ խայտաբղէտ են իրանց կազմով. այնտեղ կը գտնէք և հին ռէժիմի հնացորդ բարձրաստիճան պաշտօնեաներ, և մօլլաներ ու սէյիդներ. այդտեղ են և անցած յեղափոխութեան ազդեցիկ պարագլուխները։

Ընդհանրապէս չափաւորներին՝ նրանց հակառակորդները անուանում են յետադիմականներ։ Խայտաբղէտութիւնը չափաւորների՝ մինչև այսօր այն ցոյց տուեց, որ մի քանի բացառիկ դէպքերից զատ՝ մեծամասնութեան մէջ գոյութիւն չէ ունեցել համերաշխութիւնը։

Նա վերածվել է մանր խմբակների, որոնք քուէարկում են երբեմն արմատականների օգտին, երբեմն էլ նրանց դէմ, երբեմն կառավարութեան օգտին, երբեմն է նրա դէմ։

Մինչդեռ աւելի յաճախ մեծամասնութիւնն ու փոքրամասնութիւնը միանում էին կաբինէտի դէմ, որը վարում էր իր առանձին քաղաքականութիւնը, բոլորովին չը համաձայնելով և հաշւի չառնելով մէջլիսի ոչ փոքրամասնութիւնն և ոչ էլ մեծամասնութիւնը։

Եթէ ի նկատի առնենք, որ միաժամանակ իրանց քաղաքականութիւնն էինք բանեցնում այնպիսի ազդեցիկ անձեր, որպիսիք են Սարդար-Ասադն և Սիփէհդարը և ուրիշները, այն ժամանակ պարզվում է միանգամայն մի քաօսական պատկեր մշտական անձնական ինտրիգների և մանր ընդհարումների, որոնք խանգարում էին սաեղծագործիչ աշխատանքը։

Նասըր-իւլ-Մուլքն առաջարկել է մեծամասնութեանը վճռական պահանջումներ և ըստ երևոյթին հասել է իր նպատակին, ստանալով մեծամասնութեան այլ և այլ խմբակներից խոստում՝ անցկացնելու նրա օրէնսդրական ծրագիրը։

Սպասելի է, որ նրանից յետոյ կազմված կաբինէտը կը հանդիպի ոչ միայն արմատականների ընդդիմադրութեան, որովհետև վերջիններիս կարծիքով կաբինէտը յետադիմական է։

Խիստ կերպով խախտված են բազմաթիւ քաղաքագէտների շահերը և շատ խիստ կերպով զգացվում է խնամակալի ուժեղ ձեռքի ծանրութիւնը։

Կաբինէտը կազմված է հետևեալներից. մինիստր-նախագահ և զինուորական մինիստրն է Սիփէհդարը, ներքին գործերինը՝ Մօթէշար-ուդ-Դօվլէ, արտաքին գործերինը՝ Մօթէշամ-ուս-Սալթանէ, ֆինանսներինը՝ մէջլիսի նախագահ Մօմթար-ուդ-Դօվլէ, արդարադատութեան՝ Մուշիր-ուդ-Դօվլէ և պօստհեռագրական՝ Մօարիկ-ուդ-Դօուլէ, բոլորն էլ չափաւորներ։

ՕՐՎԱՅ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— Րիգայում Անգլիայից եկած մի նաւի վրա գտնվեց թուցիկների ահագին պաշար։

— Ճապօնացիները պատրաստվում են գրաւել Հարաւային Մանջուրիան։

— Գործադուլ արին 125 հազար բելգիացի բանուորներ, պահանջելով ընդունել կենսաթոշակների օրինագիծը։

— Լուրերին նայած, Մէքսիկայում սպանվել է իտալական հերոս Գարիբալդիի թոռ Ջուզեպպէն։

— Բերլինի Կրօլլ թատրոնում դիմակահանդէսին Ցէպպէլինի դիրիժաբլը թռչելիս յանկարծ պայթեց, որից մեծ թւով մարդիկ ստացան ծանր վէրքեր։ Տասնեակ մարդիկ ոտնակոխ եղան։

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏ. ՀԵՌ. ԳՈՐԾ.

3 մարտի

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Երկրաշարժից վնասվածների օգտին յանձնաժողովը ցայսօր հանգանակել է 275,963 ռուբլի։

Ներքին գործերի մինիստրութիւնը մի օրինագծով յանուն Դումայի առաջարկում է վերացնել Վիլնայի, Կօվնայի և Գրօդնայի գեներալ-նահանգապետութիւնները։

Պետական պաշտպանութեան մասնաժողովը, քննելով զինուորական ծառայութեան կանոնադրութիւնը փոփոխելու օրինագիծը, ընդունեց հիմնական սկզբունքները և մտցրեց էական փոփոխութիւններ։

[illegible]

Խմբագիր՝ Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ԽԱԼԱԹԵԱՆ
Ց. ՏԷՐ-ՄԱՐՏԻՐԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Ժամերը նշանակուած են Թիֆլիսի ժամանակով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է

[illegible]

Մարդատար № 6 գնացքը 3 ժ. 35 ր. ցեր., Գանձակ է հասնում 9 ժ. 56 ր. երեկ., Եւլախ՝ 12 ժ. 7 ր., գիշ., Հաջի-Կաբուլ՝ 4 ժ. 40 ր. գիշ., Բալաջարի՝ 8 ժ., 13 ր. առաւօտ., Բագու՝ 9 ժ. 7 ր. առաւօտ.։ Պօստատար № 4 գնացքը՝ 10 ժ. 25 ր. գիշ., Գանձակ է հասնում 4 ժ. 47 ր. գիշ., Եւլախ՝ 7 ժ. 3 ր. առաւ.։ Հաջի-Կաբուլ՝ 12 ժ. 11 ր. ցեր.։ Բալաջարի՝ 3 ժ. 53 ր. ցեր., Բագու՝ 5 ժ. 21 ր. երեկ.։ Խառն գնացքը՝ IV կարգի վագոններով ըստ հարկի կարևորութեան՝ 4 ժ. 18 ր. գիշ., Գանձակ է հասնում 12 ժ. 48 ր. ցեր., Եւլախ՝ 4 ժ. երեկ., Հաջի-Կաբուլ՝ 11 ժ. 39 ր. գիշեր., Բալաջարի՝ 4 ժ. 31 ր. գիշ., Բագու՝ 5 ժ. 22 ր. առ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆ՝ պօստատար № 74/75 12 ժ. 41 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպօլ է հասնում 11 ժ. 41 ր. առաւ., Էջմիածին կայար.՝ 5 ժ. 18 ր. ցեր., Երևան (առանձին գնացք Ուլուխանլուից յարմարեցված այս գնացքին)՝ 7 ժ. 11 ր. երեկ., Նախիջևան՝ 11 ժ. 21 ր. գիշեր., Ջուլֆա՝ 1 ժ. 5 ր. գիշ.։ Մարդատար-ապրանքատար № 78/79 գնացքը՝ 4 ժ. 33 ր. ցեր., Ալէքսանդրօպօլ է հասնում 3 ժ. 31 ր. գիշ., Էջմիածին կայարան՝ 9 ժ. 3 ր. առաւ., Երևան՝ 10 ժ. 34 ր. առաւօտ., և սրանից դէնը այլևս չէ գնում։ Խառն գնացք IV կարգի վագոններով ըստ հարկի կարևորութեան № 108/109՝ 5 ժ. 48 ր. գիշ., Ալէքսանդրօպօլ է հասնում 7 ժ. 20 ր. երեկ., Էջմիածին կայարան՝ 1 ժ. 30 ր. գիշ., առանց Երևան մտնելու, Նախիջևան՝ 9 ժ. 49 ր. առաւ., Ջուլֆա՝ 11 ժ. 58 ր. ցերեկ.։

ԲԱԹՈՒՄ՝ մարդատար № 5 գնացքը՝ 8 ժ. 10 ր. առաւ., Միխայլօվօ է հասնում 12 ժ. 18 ր. ցեր., Բաթում՝ 9 ժ. 20 ր. եր.։ Պօստատար № 3 գնացքը՝ 2 ժ. 9 ր. ցեր., Միխայլօվօ է հասնում 6 ժ. 18 ր. երեկ., Բաթում՝ 4 ժ. 28 ր. գիշ.։ Մարդատար № 7 գնացքը՝ 11 ժ. 53 ր. գիշ., Միխայլօվօ է հասնում 3 ժ. 58 ր. գիշ., Բաթում՝ 1 ժ. 28 ր. ցեր.։ Խառն գնացք № 107 ըստ հարկի կարևորութեան՝ 1 ժ. 5 ր. գիշ., Միխայլօվօ է հասնում 6 ժ. 54 ր. առաւ., Բաթում՝ 8 ժ, 33 ր. երեկ.։

ԲՈՐԺՈՄ՝ մարդատար № 9/66 գնացքը՝ 3 ժ. 28 ր. ցեր., Գօրի է հասնում 6 ժ. 8 ր. երեկ., Միխայլօվօ 7 ժ. 43 ր. երեկ., Բօրժօմ՝ 9 ժ. 8 ր.։

ԹԻՖԼԻՍ Է ՀԱՍՆՈՒՄ

ԲԱԳՈՒԻՑ՝ մարդատար № 5 գնացքը՝ 7 ժ. 25 ր. առաւ.։ Պօստատար № 3՝ 1 ժ, 9 ր. ցեր.։ Արագ № 1 գնացքը՝ 10 ժ. 55 ր. գիշ., որ այլևս դէնը չէ գնում։ Խառն գնացք IV կարգի վագոններով 12 ժ. 3 ր. գիշ.։

ԲԱԹՈՒՄԻՑ՝ մարդատար № 6 գնացքը՝ 7 ժ. 46 ր. ցեր.։ Պօստատար № 4 գնացքը՝ 9 ժ. 25 ր. գիշ.։ Մարդատար № 8 գնացքը՝ 8 ժ. 45 ր. առաւ., որ դէնը այլևս չէ գնում։ Խառն գնացք IV կարգի վագոններով 3 ժ. 15 ր. գիշ.։

ՋՈՒԼՖԱ-ԵՐԵՒԱՆԻՑ՝ պօստատար № 72/73 գնացքը՝ 6 ժ. 38 ր. առաւ.։ Մարդատար-ապրանքատար՝ №

[illegible]

ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝
ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ՋԻԼԲՐՁԱՑ—6—6½ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—6—7 ժ.։
Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան
3. 0—25

ԲԺԻՇԿ
Վ. ԱՐԾՐՈՒՆԻ
Ականջի, քթի, բկի,
հիւանդութիւններ,
Ընդունե- (առաւօտեան 9—1 ժամը.
լութիւնը (երեկոյեան 5—7 ժամը.
Վելեամինօվսկայա փ. № 13, տ. Սէյլանովի, 3-րդ գիմնազիայի կողքին։
(օ. մ.) 1227. 100—52

ԲԺԻՇԿ
Ե. Ի. ՄԻՆԱՍԵԱՆՑ
Ներքին, երեխայոց և ստամոքսա-աղիքային հիւանդութիւններ։
Պրօֆ. Mathien -ի մասնագիտական կլինիկայից—Պարիզում։
Ընդունելութիւնը (առաւ. ժ. 9—11.
(երեկ. ժ. 5—7.
Ելիզավետինսկայա փող. № 39. տէլ. № 1067.
(օ. մ.) 1179. 100—70

ԲԺԻՇԿ
Ա. ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՑ
Մասնագէտ սիֆիլիս, միզասեռական, վեներական և կաշուի հիւանդութիւնների։
Սիֆիլիսի բժշկութիւն Էրլիխի «606»-ով
Ընդունե- (12½—2 ժ. ցերեկվայ։
լութիւնը (5—7 ժ. երեկոյեան։
ամեն օր (Կանանց համար՝ 2—3 ժ. ցեր.
Հասցէն (Սօլօլակ, Բէբուտօվսկայա, № 33.
(Сололаки, уголъ Бебутовской и Паскевича. 33.
(չ. ու. կ.) 1134. 100—72

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թիֆլիսի Առևտրական Նաւարդիւնաբերական Ընկերութեան Վարչութիւնը

սրանով յայտնում է պ. պ. բաժնետէրերին, որ կիրակի, մարտի 6-ին 1911 թ., առաւօտեան ժամը 11-ին Ընկերութեան գրասենեակում (Երևանեան հրապ., տուն Խարազօվայի) հրապարակական աճուրդով կը ծախվի Ընկերութեան 7 ակցիա, 8 կուպօններով, որ անցել է իբրև սեփականութիւն Ընկերութեան։
(մ. 1, 5) 185. 3—3

ՄԻՆՉԵՒ ԾԱՂԿԱԶԱՐԴ
„Աղբիւր-Տարազի“ խմբագրութիւնը, գիջանելով բազմաթիւ ուսուցիչների, ծնողների և աշակերտների թախանձանքին, որոշեց շարունակել դպրոցական աշակերտների հասցէով մինչեւ ծաղկազարդ ընդունել բաժանորդագրութիւն հետևեալ պայմաններով՝
I. ԱՂԲԻՒՐ և ԱՌՈՂՋԱՊԱՀ . . . . տարին 2 ր.
II. ԱՂԲԻՒՐ, ԱՌՈՂՋԱՊԱՀ և ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀ տարին 3 ր.
III. ԱՂԲԻՒՐ, ԱՌՈՂՋԱՊԱՀ, ԱՂԲԻՒՐԻ ԱԿՈՒՆՔ, ՄԱՆԿԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀ, ՏԱՐԱԶ, ԳԵՂԱՓՆՋԻԿ, ՕՐԱՑՈՅՑ, ԱՐՈՐԱ, ՈԳԻ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ . . տարին 5 ր.
Ծաղկազարդից յետոյ այլևս ոչ մի բացառութիւն։ «Աղբիւր», տարեկան 3 ր., ԱՂԲԻՒՐ-ՏԱՐԱԶ, բոլոր յաւելուածներով և պրէմիաներով 10 ր. (Արտասահման 18 ր.)։
Այն դպրոցներն ու գրադարանները, որոնք 10 ր. փոխարէն 5 ր. են ուղարկել, նրանք կը ստանան միայն ԱՂԲԻՒՐ և ԱՌՈՂՋԱՊԱՀ։
Ապառիկ կամ մաս-մաս բաժանորդագրութիւն չէ ընդունվում։
Հասցէն՝ (ТИФЛИСЪ. Редакція «АГБЮРЪ-ТАРАЗЪ».
(TIFLIS (Caucase). Diréction AGBUR-TARAZ.
(շ. չ.) 30. 0—3

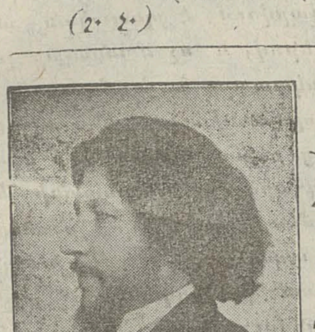

ՀԻՊՆՕՏԻԶՄ
ԴՈՒՔ ԿԱՐՈՂ ԷՔ ՀԻՊՆՕԶԱՑՆԵԼ
Հիպնօտիզմը բնական ձիրք չէ։ Ամեն ոք կարող է տիրապետել այս խորհրդաւոր գիտութեան։
—o—
Հիպնօտիզմ սովորելը նոյնքան հեշտ է, որքան ուտել խմելը։
Հիպնօտիզմը կը բժշկէ հիւանդութիւններ և կուղղէ մոլորութիւններն ու վատ քայքերը։
Հիպնօզական ցուցահանդէսները չափազանց զուարճալի են։
Սովորեցէք հիպնօզացնելու արուեստը։ Մշակեցէք ձեր մէջ ներշնչելու զօրութիւնը և այդ սքանչելի ույժի միջնորդութեամբ դարմանեցէք հիւանդութիւններ, տուէք ապշեցուցիչ ցուցահանդէսներ թատրոններում կամ մասնաւոր սրահներում և դառէք պրօֆէսիօնալ հիպնօտիստ։
Սովորելու ծախքը շատ չնչին է։
Ստացէք իմ «Ինչպէս հիպնօսացնել» պատկերազարդ գրքոյկը, որը կը տայ ձեզ լիակատար բացատրութիւն հիպնօտիզմի, Մեսմերիզմի, հոգեբուժութեան, ներշնչման, հոգետեսութեան և Տելեպաթիի մասին։ Այս գրքոյկն ստանալու համար պէտք է ուղարկել 10 կօպէկի նամականիշ ճանապարհածախքի համար։
ԳՐԵՑԷՔ ԱՅՍՕՐ։ Դրեցէք ձեր անունն ու հասցէն որոշ։
Դիմել հետևեալ հասցէով՝ Америка. Haroutun Shekerjian. 3758 Indiana Ave. Chicago Ill. U. S. A.
(ե. շ.) 689. 100—74

Типографія канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.